

MIERCURI, NOIEMBRIE 03, 2010

CODREANU ȘI «FENOMENUL LEGIONAR»

Codreanu văzut de Al. Bassarab

Răspund prin această postare rugămintelor sau sugestiilor mai multor cititori ai blogului. Reproduc, cu minime modificări, textul apărut în volumul meu (demult epuizat) *În căutarea Legiunii pierdute* (Ed. Vremea, Col. “Fapte, Idei, Documente”, București, 2001, pp. 9-46). Textul e lung, iar corpul de note extrem de stufos: nu va fi o lectură ușoară pe blog. Cred totuși că cei cu adevărat interesați vor izbuti s-o ducă pînă la capăt, nu fără oarecare folos. Azi aș fi scris poate textul altfel și aș fi adîncit sau nuanțat anumite aspecte, dar nu știu cînd și dacă voi mai găsi răgazul necesar pentru așa ceva. Prietenului Radu Preda i-am făgăduit de aproape un an o analiză mai extinsă pe tema “Mișcarea Legionară și creștinismul”, pentru un proiectat volum colectiv. O am în minte, dar n-am reușit s-o aștern în scris, mereu intervenind fel de fel de alte “urgențe”, la care mă obligă angajamentele curente din care-mi cîștig existența. Stagnează și planurile mai vechi, urzite cu prietenul Claudiu Târziu, pentru o *Enciclopedie a dreptei*

românești și pentru o primă ediție critică și comentată a cărții *Pentru legionari* (care va trebui scoasă pînă la urmă - ca document istoric, nu ca îndreptar ideologic - din bătaia de joc editorială care se perpetuează de șapte decenii încoace). Poate că Dumnezeu mă va învrednici pînă la urmă să realizez măcar o parte din aceste planuri (chiar dacă interesul pentru astfel de lucruri devine tot mai restrîns, iar simpla lor abordare neconformistă încă mai poate compromite cariere și reputații). Oricum, îmi cer iertare - și sper înțelegere - că principala mea prioritate “neoficială” este și va rămîne pentru încă multă vreme noua versiune românească a *Divinei Comedii* (care deocamdată s-a cam împotmolit și ea prin Cîntul XXII al *Purgatoriului*). Pentru cei cărora textul de mai jos li se va părea nesatisfăcător sau insuficient, amintesc că au pe acest blog, postată mai demult, o vastă [bibliografie](#), la care pot apela pentru un aspect sau altul al problemei, din cele mai diverse perspective. (R. C.)

Surîsul unei alte lumi...

Ceea ce știu generațiile mai tinere ale României despre Corneliu Zelea Codreanu (13 sept. 1899 - 30 nov. 1938), supranumit “Căpitanul”, întemeietorul și conducătorul Mișcării Legionare pînă în anul 1938 (cînd a fost asasinat, împreună cu alți 13 capi legionari aflați în detenție, din ordinul lui Carol II și prin mijlocirea lui Armand Călinescu), se reduce, din păcate, la cîteva mistificări monocorde, menite să impună imaginea publică a unui asasin exaltat, anticomunist și antidemocrat

deopotrivă, năimit, sub o spoială de creștinism, ideologiei și intereselor naziste. Propaganda antinațională și anticreștină constituie probabil singura formă de continuitate din viața publică românească a ultimelor opt decenii; din acest punct de vedere, între regimul democratic (antebelic sau postdecembrist) și regimul comunist nu există nici o deosebire semnificativă. România contemporană s-a mișcat constant (cu excepția anilor tulburi ai războiului) în cercul vicios al stîngii, în care nici o îndreptare nu este cu putință. Legionarii încercaseră să rupă acest cerc, în contextul efemer al unei Europe de dreapta; tentativa lor a eșuat în mod tragic, dar amintirea fermității lor continuă să tulbure “liniștea” oamenilor de stînga, care au dus - și continuă să ducă - țara la ruină. Spaima de legionarism reprezintă, în adînc, spaima politicianismului de propriile lui păcate, pe care le-ar putea plăti cîndva, la o *dreaptă* judecată a Istoriei.

“Criminal”, “fascist”, “extremist”, “reaționar”, “fanatic”, “șovin”, “antisemit” - iată numai cîteva dintre etichetele denigratoare puse cu “generozitate” pe lupta și jertfa lui Corneliu Codreanu. Ele au devenit curente în conștiința multora, ca urmare a necunoașterii sau neînțelegerii realităților istorice și spirituale ale României interbelice. Ne-a fost impusă cu consecvență o adevărată dogmă ideologică, fundamentată pe mitul propagandistic al “sălbăticiei” legionare. E povestea cu hoțul care strigă: “Prindeți hoțul!”... Legionarismul a devenit astfel imaginea publică a tuturor relelor de ieri și de azi (“sperietoarea” fiind folosită pînă la saturație și după 22 decembrie 1989), iar Corneliu Codreanu, ca șef al Mișcării, e considerat de regulă drept “capul răutăților”. Atît de mult au fost repetate aceste lucruri, atîta cerneală s-a vărsat și atîta patimă a fost investită în această denigrare concertată, încît pentru anumite minți comode problema nici nu mai merită discutată! Cînd se rostește numele lui Codreanu sau al Mișcării Legionare, multora li se pare că știu totul dinainte...

Omul acesta, mort la 39 de ani (ca și Eminescu, de care-l leagă în eternitate, dincolo de obîrșiile bucovinene, aceeași evlavie față de tradiția națională și aceeași preocupare de destinul nostru comunitar), a fost deopotrivă personalitatea publică cea mai pios adorată și cea mai crunt urîită a României Mari. “O personalitate harismatică”, fără îndoială, așa cum se văd siliți s-o recunoască, fie și numai cu jumătate de gură, pînă și adversarii lui ireductibili. Dar ce mai înseamnă “harisma” într-o lume desacralizată? Ea pare receptată îndeobște ca expresie simptomatică a unei stări patologice, pusă în legătură mai degrabă cu fascinația diabolică decît cu harul divin...

O parte a opiniei publice românești, formată la școala stîngismului de sorginte franceză sau a așa-numitei “prese din Sărindar” (*Adevărul, Dimineața, Lupta* etc.), a fost convinsă, încă din anii '30, că tînărul luptător naționalist era un soi de monstru democratofag, iar Mișcarea sa - un cap de pod al nazismului în România! Și totuși, pentru cine ar fi fost dispus să se informeze corect, de la surse, în cărțile lui stătea scris negru pe alb: “Mișcarea Legionară nu se întemeiază exclusiv nici pe principiul autorității [ca mișcările politice radical-totalitare - n. n.] și nici pe acela al libertății [ca mișcările politice anarhic-democratice - n. n.]. Ea își are temeliile înfipte în principiul iubirii creștine. În el își au rădăcina atît autoritatea, cît și libertatea. Dragostea e împăcarea între cele două principii: autoritate și libertate. Dragostea se află la mijloc, între ele și deasupra lor, cuprinzîndu-le pe amîndouă în tot ce au mai bun și înlăturînd conflictele dintre ele. Dragostea nu poate aduce nici tiranie, nici împilare, nici nedreptate, nici răzvrătire sîngeroasă, nici războire socială. Ea nu poate însemna niciodată conflict”[1]. Sau, trecînd de la teorie la practică: “*Niciodată Mișcarea Legionară, pentru a birui, nu va recurge la ideea de complot sau de lovitură de stat. Consider aceasta ca o prostie. Mișcarea Legionară nu poate birui decît o dată cu desăvîrșirea unui proces interior, de conștiință, al Națiunii Române. Cînd acest proces va cuprinde pe majoritatea românilor și se va desăvîrși, atunci biruința va veni automat, fără comploturi și fără lovituri de stat*” (*Circulara Nr. 58, “Către Șefii de Regiuni”, 26 februarie 1937*) [2]. Iată deci adevăratul înțeles al “biruinței legionare”: ea nu trebuia să fie urmarea unui război civil sau a unei forme oarecare de violență politică, așa cum se crede îndeobște, ci capătul de drum al unei năzuite prefaceri moral-spirituale, al unei *metanoia* de proporții naționale! [3]

Fără comploturi și lovituri de stat?! - se revoltă prejudecata curentă. Dar evenimentele din '40-'41?! Răspunsul cel mai simplu ar fi acela că autorul rîndurilor citate mai sus nu poate fi făcut răspunzător de evenimente petrecute la doi ani și mai bine de la moartea lui; în ce-l privește, Corneliu Codreanu, prin *Circulara Nr. 148* (“Către legionari, ziariști, autorități și publicul românesc”), din 21 februarie 1938, după instaurarea dictaturii regale, dizolvase Partidul “Totul pentru Țară” (expresia politică a Legiunii) și invitase la non-violență, excluzînd explicit eventualitatea unei lovituri de stat și prefacerea României, zicea el, “într-o Spanie însîngerată” [4]. Tot așa cum, în scrisoarea deschisă către Nicolae Iorga (care avea să-i fie fatală, prilejuind arestarea sa pentru... “ofensă”!), excludea explicit orice răzbunare asupra acestuia: “Eu nu mă pot bate cu D-ta. N-am nici geniul, nici vîrsta, nici condeiul și nici situația D-tale. N-am nimic. D-ta ai totul. Dar din adîncul unui suflet suflet lovit și nedreptățit îți strig, și îți voi striga și din adîncul gropii: *Ești un necinstit sufletește*

[...] Nu veți întâmpina nici Dvs., Domnule Profesor Iorga, și nici toți ceilalți care v-ați asumat răspunderea unei sîngeroase și nedrepte opresiuni, *nu numai nici o violență, ci nici măcar o opunere...*” (26 martie 1938)[5].

Dar dincolo de poziția testamentară a lui Codreanu (întărită și de faimoasele *Însemnări de la Jilava*[6]), evenimentele din 1940, care aveau să-l aducă în fruntea statului pe generalul Ion Antonescu (cel ce va scoate armata împotriva legionarilor cîteva luni mai tîrziu), n-au fost rezultatul strict al unui complot sau al unei lovituri de stat legionare (chiar dacă adeptii lui Horia Sima au pretins acest lucru), ci ale unui context foarte complex, de care n-avem voie să nu ținem seamă; Antonescu a preluat puterea în urma abdicării regelui Carol II (și cu împuternicirea formală a acestuia), ca rezultat al unor multiple presiuni (evenimentele europene, partidele, legionarii, armata, nemulțumirea generală); el i-a chemat pe legionari la guvernare, decretînd chiar “statul național-legionar”, datorită popularității și rectitudinii lor (care-i făcuseră să fie și principalii beneficiari - pe fondul “pactului de neagresiune electorală” cu Iuliu Maniu și Gheorghe I. Brătianu, Partidul Evreiesc și Gruparea C. Argetoianu, încheiat în noiembrie - ai ultimelor alegeri libere, din decembrie 1937), dar, cum Antonescu avea să și declare mai tîrziu (în procesul pe care i l-au făcut comuniștii), numai după ce marile partide tradiționale îi refuzaseră, mai mult sau mai puțin răspicat, propunerile de colaborare. Cît privește evenimentele din ianuarie 1941, cunoscute îndeobște sub denumirea de “rebeliunea legionară”, ele au constituit, în realitate, mai degrabă o perfidă acțiune antonesciană (cu dovedit sprijin german) împotriva unei Gărzi de Fier devenite incomode (și incontrollable, cum o dovediseră cu prisosință actele reprobabile din noiembrie 1940[7]); legionarii încercau să facă presiuni asupra șefului statului, dar sub consemnul non-violenței; provocați prin foc deschis, reacția lor a fost mai degrabă una defensivă, permițînd însă o amplă înscenare (de genul celei din decembrie 1989), care a indus panica în întreaga populație; pe seama legionarilor au fost puse, de către mașina de zvonuri a presei (aflate sub cenzură oficială) și a Siguranței, o serie întreagă de intenții și fapte imaginare (ce aveau să cunoască o lungă carieră propagandistică, sub toate regimurile ulterioare)[8], cu scopul de a-i compromite definitiv și de a-i scoate de pe scena politică, prefăcîndu-l pe Antonescu într-un “salvator providențial” al țării. Dar chiar admițînd punctul de vedere oficial (perpetuat și-n istoriografia comunistă, ale cărei sechele le resimțim pînă azi), răspunderea, încă o dată, n-ar putea să cadă nici asupra lui Codreanu, nici asupra vechii elite legionare; aceștia fuseseră decimați în 1938 și 1939, într-un adevărat genocid public, totalizînd sute de victime; este ceea ce se numește, în mod curent, “decapitarea” Mișcării Legionare. Noii conducători aleși în

vîltoarea evenimentelor tragice s-au străduit pe cît le-a stat în putință să păstreze unitatea și funcționalitatea Mișcării, comițînd însă și destule abuzuri sau greșeli (ce-i drept, într-o vreme a tuturor confuziilor, nu numai la noi, dar și în întreaga Europă). Legionarismul mai că și-a uitat temeierile moral-spirituale, afișînd un spirit preponderent politic și aproape paramilitar, dînd frîu liber intrigii și răzbunării, astfel că a reușit “să irosească un important capital de popularitate în doar cîteva luni” (Eugen Weber)[9]. Oricît ar fi de neplăcut pentru anumiți supraviețuitori ai Mișcării, astăzi nu putem să nu tragem o linie de demarcație în istoria legionară, între ceea ce unii au numit “codrenism” și “simism” (noțiuni poate relative, dar care acoperă, principial, nu doar o realitate *cronologică*, ci și una *tipologică*). Legendara “unitate legionară” (la care Codreanu ținuse atît de mult - a se vedea, de pildă, *Pentru legionari*, ed. cit., pp. 323-324 - și care pe vremea lui fusese o realitate incontestabilă) a fost compromisă în anii războiului și s-a spulberat, pare-se iremediabil, în exilul postbelic.

Între cele două războaie mondiale (ca și după 1989, de altfel), cea care făcea și desfăcea reputații era presa centrală, nedisimulat stîngistă, controlată de plutocrația din umbră (“mogulii” vremii): “presa de negustori”, cum o numise Octavian Goga[10]. Așa se face că, spre exemplu, un Nicolae Titulescu, diplomat abil, dar promotor consecvent, prin politica sa pro-sovietică, al intereselor antinaționale și anticreștine, personaj despre care un deputat francez putuse afirma că era atît de corupt încît “ar fi plătit ca să se lase cumpărat”[11], a fost transformat într-o glorie a politicii românești și europene, trecînd ca atare pînă în ziua de azi, în vreme ce un Corneliu Codreanu, martir al cauzei creștine și naționale, pe care nimeni nu l-a putut ademini sau cumpăra vreodată, a fost stigmatizat ca “dușman al umanității” și chiar ca “trădător” al propriului său popor![12] Cum să nu-i înțelegi amărăciunea finală: “Nu știu dacă a existat vreodată în viața publică a României un om care să fi fost atacat cu atîta înverșunare, patimă și rea-credință de întreaga presă și de toate cluburile iudeo-politicianiste, așa cum am fost eu de la arestarea mea, în tot timpul instrucției, în scopul de a-mi pregăti condamnarea în fața opiniei publice. N-a fost nimeni, în tot trecutul politic românesc, asupra căruia să se fi concentrat atîta ură. Nimeni n-a fost lovit ca mine, fără a avea posibilitatea să mă apăr, fără ca cineva să mă poată apăra”[13] (vineri, 3 iunie 1938; *Însemnări...*, ed. cit., pp. 32-33)?! Sau: “De 60 de zile nu schimb nici o vorbă cu nimeni, căci nimeni din cei de aici nu are voie să vorbească cu mine. Și atacat în același timp în ființa mea morală, acuzat de trădare, declarat străin, ca nefiind român nici după tată, nici după mamă, arătat ca dușman al Statului, copleșit de lovituri și legat cu mîinile la spate, adică neavînd nici o

posibilitate de apărare, cu inima strânsă la gândul suferinței, jignirilor, maltratărilor celorlalți ai mei, familie și camarazi, am simțit că mi s-a rupt unul dintre cele trei fire nevăzute care-l leagă pe creștin de Dumnezeu: nădejdea...” (miercuri, 15 iunie 1938; *ibidem*, p. 49).

Labilitatea morală, conformismul laș, orgoliul sau naivitatea i-a făcut pe anumiți români de seamă, unii dintre ei intelectuali subțiri (cazul Petre Pandrea[14]) și chiar foști “apostoli” ai naționalismului românesc (un Nicolae Iorga sau un Pamfil Șeicaru, antum; un Nichifor Crainic sau un Emil Cioran, postum), să contribuie cu girul personalității lor la crearea și perpetuarea unei imagini profund false a lui Corneliu Codreanu, așa cum au făcut-o și în alt caz ilustru: cel al profesorului Nae Ionescu (simpatizant și apologet al lui Codreanu și al Mișcării sale). Astfel, ca să luăm unul dintre exemplele cele mai concludente, Nicolae Iorga, cel ce propovăduise pe vremuri “cruciada românismului” și - în același spirit cu un A. C. Cuza - susținuse ofensiva antisemită în paginile *Neamului românesc*[15], dar și de la catedra universitară[16], a ajuns să tună și să fulgere, pe aceeași voce cu “hidra masonică” (sintagmă curentă în presa de dreapta a vremii), împotriva foștilor săi studenți și discipoli naționaliști, a lui Corneliu Codreanu și a legionarilor în genere (deși știuse să aprecieze jertfa lui Moța și Marin “pentru credința lor creștină și pentru cinstea poporului lor, pentru ce este etern, scump și curat în latinitatea nebolșevizată”[17]), contribuind din plin la “decapitarea” Legiunii, pe care nu se sfiise s-o sugereze chiar într-una dintre secțiunile Senatului: “Ei, Domnilor! V-ați speriat? V-ați speriat de niște copiii? Eu, Domnilor, l-am întrebat odată pe Colonelul Boyle [atașat militar anglo-canadian, salvatorul coloniei românești din Odesa revoluției bolșevice - n. n.]: «Cum ai putut Dumneata, Domnule, să salvezi singur colonia românească din Odesa, în vremea revoluției bolșevice?». Și Colonelul Boyle mi-a răspuns: «Domnule Profesor, eu sînt canadian și vînător, iar la noi, în Canada, vînatul cel mai al dracului e cîinele sălbatic. Te atacă în haită. Poți să dobori Dumneata unul, doi, patru; cei ce rămîn te sfîșie. Ei, dar de ești vînător cu experiență, vei observa Dumneata că în grămada care atacă este unul care conduce. Pe acela de-l țintești între ochi, toată liota se împrăștie!». Mă afluam - își amintea în 1958, în exil, teologul Gh. Racoveanu (1900-1967) - în localul redacției «Cuvîntului» cînd a sosit acolo, revoltat, Nae Ionescu: «Auzi, măi, Nebunul! Auzi ce vorbește?! Țasta e îndemn la asasinat!». Și Nae Ionescu mi-a povestit ce spusese Iorga la Senat...”[18].

Nu mult după aceea, în noaptea de Sfîntul Andrei a anului 1938, conducătorul “haitei” a fost “țintit între ochi”; și, într-un fel, “liota s-a împrăștiat”, în ciuda aparentului triumf temporar din 1940, care în cele din urmă s-a dovedit fatal pentru

imaginea publică a legionarismului, atât prin excesele sale interne, cât și prin valul de ură mistificatoare pe care acestea l-au generat. Deși fără să o dorească, rămășițele propriei Mișcări (îngroșate artificial cu așa-numiții “septembriști”^[19]) au făcut memoriei lui Codreanu și legionarismului antebelic un deserviciu la fel de mare ca și cei mai înverșunați dintre detractorii lor! Psihologicește, faptele își pot găsi motivația; moralicește și politicește, ele au echivalat cu un dezastru^[20]. Vechea elită legionară *a fost ucisă*, în cea mai mare parte, prin “terorismul de stat” al anilor '38-'39 (mai ales în fatidicele nopți de 29 spre 30 noiembrie 1938 și 21 spre 22 septembrie 1939); oștirea rămasă în urmă, cu generali investiți în pripă, *s-a sinucis* moral și politic în anii următori (ce-i drept, și sub presiunea acelei istorii care “a făcut pipi pe noi”, cum obișnuia să spună Mircea Eliade). Cu toate acestea, legionarismul rămîne, în istoria noastră modernă, una dintre cele mai originale și mai complexe experiențe^[21], care continuă să *ne oblige*. Probabil că vremea unei abordări nepătimase și neideologizate a “fenomenului legionar”, precum și reconsiderarea efectivă a figurii lui Corneliu Codreanu vor fi posibile numai după ce ultimii supraviețuitori implicați (de o parte sau de alta a baricadei) vor părăsi scena și numai după ce istoriografia românească se va emancipa complet de obiceiurile obedienței comuniste sau de complexul creat, mai nou, de un anume “terorism ideologic” (Roger Garaudy) de sorginte occidentală... Drumul a fost deschis deja de către istoricul Gh. Buzatu și mai tinerii săi colaboratori^[22].

**Corneliu Codreanu și tatăl său
la liceul militar de la Mănăstirea Dealu**

În volumul *Spiritul dreptei...*[\[23\]](#), am încercat cîteva precizări de principiu cu privire la trecutul legionar, dar și la anumite manifestări neolegionare (pendulînd, de regulă, între nostalgie și teribilism), din perspectiva mai largă a dreptei creștine românești. Îmi îngădui să reiau aici o parte din ele, adăugînd și unele observații noi.

Legionarismul a avut, ca orice înjghebare istorică, *virtuțile și viciile* lui, din care avem deopotrivă de învățat. Experiență complexă, în același timp *spirituală și politică*, el poartă inevitabil pecetea unui anumit *context istoric*, intern și internațional. Altfel spus, legionarismul trebuie înțeles ca o *expresie istoricește determinată a dreptei creștine românești* (care nu începe și nu se sfîrșește cu marea și controversata “aventură” legionară). Pe de altă parte, dacă Mișcarea aceasta a avut un asemenea răsunset în epocă (nici o altă grupare politică sau spirituală românească n-a mai atras în aceeași măsură atenția străinătății și n-a mai mobilizat atîtea energii naționale) și dacă, în ciuda diabolizării la care a fost supusă, continuă să aibă ecouri vii pînă azi, faptul se datorează și numeroaselor “capete strălucite ale culturii noastre

contemporane” (ca să uzez de o sintagmă a d-lui Andrei Pleșu)[24] pe care a știut să și le atragă (ca membri sau doar ca simpatizanți) și care, principial vorbind, o vor “gira” în eternitate.

Din cele de mai sus decurg câteva consecințe importante, a căror ignorare poate fi foarte păgubitoare atât pentru corecta abordare istorică a problemei legionare, cât și pentru eventuala constituire a unei noi drepte creștine românești (care nu poate face abstracție de experiențele trecutului).

În primul rînd, este la fel de greșit și nefolositor să fie exaltate, în mod unilateral, virtuțile legionarismului ca și să fie evidențiate, obsesiv, numai viciile lui. Din punctul de vedere al unei posibile drepte actuale, inconsecvențele sau erorile istorice ale legionarismului nu trebuie eludate, tocmai pentru *a nu fi cumva repetate*. Iar faptul că anumite inconsecvențe sau erori se aglomerează, cronologic vorbind, după 1938-39, nu este neapărat, din unghiul de vedere al generației de azi, rezultatul vreunei tendențiozități (“antisimiste” sau de alt gen), ci o constatare *obiectivă*, ce reclamă o judecată corespunzătoare.

În al doilea rînd, Mișcarea Legionară s-a deosebit esențial de toate celelalte formațiuni din viața publică românească tocmai prin *dimensiunea ei spiritualistă*, foarte evidentă și foarte productivă pînă la dispariția lui Corneliu Codreanu și a vechii elite legionare (noiembrie 1938 - septembrie 1939). Unora le-a putut crea chiar impresia de a fi fost mai mult o mișcare spirituală (“mistică” chiar, după Mircea Eliade[25], membru activ al ei, prudent mai tîrziu, dar niciodată renegat) decît una politică sau socială. Martirajul lui Ionel Moța și Vasile Marin[26], ca și cel al lui Corneliu Codreanu însuși, apoi martirajul luptătorilor anticomuniști din munți (Arsenescu, Arnăuțoii etc.) și al unor adevărați “sfinți” ai închisorilor postbelice (gen Valeriu Gafencu), întăresc această imagine. Pînă și un creștin de origine evreiască, precum regretatul N. Steinhardt, vine să o confirme[27]. Același a fost, pe de altă parte, chiar dacă din perspective diferite, și concluzia cîtorva serioși analiști occidentali ai fenomenului legionar (Julius Evola, Walter Hagen [Wilhelm Hoettl], Andreas Hillgruber, Eugen Weber, Ernst Nolte, Armin Heinen, Philippe Baillet etc.)[28]. În absența unei reale educații și trăiri creștine, legionarismul nu poate fi nici înțeles, nici reactualizat. Împotmolirea în *politic* a unor nostalgici ai Legiunii arată formalismul și neputința lor lăuntrică. Proliferarea “partidelor” sau “cuiburilor” neolegionare, fără o suficientă platformă moral-spirituală, este pură “aflare în treabă”[29].

În al treilea rînd, legionarismul nu mai este repetabil ca atare, adică în *forme* lui originare. Mai întîi că nu toate aceste “forme” (de la structurile

organizatorice și pînă la un anumit tip de discurs) au fost egal de inspirate. Apoi - și aici este nodul problemei - formele respective, bune sau rele, funcționale sau nefuncționale, au fost determinate de anumite condiții specifice, de ansamblul realităților epocii interbelice. Fiecare epocă generează, dacă este vie și creatoare, forme politice sau culturale *proprii*. Maimuțarea epigonică nu poate fi formulă de supraviețuire. Este o lipsă de realism care frizează iresponsabilitatea să nu ții seama, astăzi, de schimbarea totală a contextului, atît pe plan intern, cît și pe plan extern. Mentalitate, limbaj, structură socială, raporturi de forțe - toate sînt altele. Nu mai există marele context european de dreapta. Nu mai există - după 50 de ani de comunism - nici "poporul" și nici "elitele" de altădată. Nu mai există nici măcar "harisma" vreunui "Căpitan"... Ba mai mult decît atît: comuniștii au reluat și au compromis definitiv anumite astfel de "forme" ("tabăra de muncă" sau "munca voluntară", "ședința", "uniforma", "cîntecul patriotic", propaganda "omului nou" ș. a.). Unor generații crescute exclusiv în comunism *Cărticica șefului de cuib* ar putea să le trezească amintiri extrem de neplăcute...

Aș vrea să fim bine înțeleși: aici nu este vorba de a renunța la niște *adevăruri* sau la niște *principii* (idei, credințe), ci la expresia perimată și adeseori mecanică a acestora, ducînd nu doar la ridicol, dar și la o legitimă îndoială asupra realei lor asimilări.

O dată făcute aceste precizări principiale, trebuie reluate în discuție principalele două acuzații care li se aduc legionarilor: *cultul violenței* (împins pînă la asasinatul politic) și *șovinismul* (identificat, în ordinea concretă, cu antisemitismul).

Că, în anumite împrejurări, legionarii s-au dedat la violențe reprobabile, aceasta este o realitate. Că ar fi avut "cultul violenței" sau că și-ar fi făcut din asasinat "un punct de doctrină", aceasta este exagerat și chiar fals. A existat, ce-i drept, cu mult înainte de înființarea propriu-zisă a Legiunii Arhanghelul Mihail (24 iunie 1927)[30], faimoasa conspirație tineresc-teribilistă din 1923 a așa-numiților "văcăreșteni" (în fruntea căreia se aflase Codreanu însuși); ea a rămas în stadiul unui proiect romantic de iz pașoptist ("... răzbunarea nedreptăților și a lungului lanț de umiliri suportate de neamul nostru", în speță o "listă neagră" cu personajele considerate cele mai fatidice din viața publică românească) și Justiția a decis achitarea inculpaților (cu excepția lui Moța, care trăsese în Vernichescu, trădătorul grupului complotist, răbindu-l[31]). Codreanu nu va întîrzia însă să ia distanță față de asemenea proceduri și va evolua tot mai explicit spre o atitudine de rezistență non-violentă (modelul Gandhi?), împinsă pînă la jertfă[32]. În cărțile lui, care constituie îndreptările absolute ale legionarismului, violența este mai degrabă dezavuată, iar de

îndemnuri la asasinat nu poate fi vorba. Legiunea s-a întemeiat sub cu totul alte gânduri: "Ochii lor [ai puternicilor zilei - n. n.] stau ațintiți asupra noastră. Ei pot să ne provoace. Am mai pornit odată tăcuți și liniștiți la Ungheni și am fost provocați[33] și duși apoi pînă la marginea prăpastiei... Ce vom face dacă ne vor mai provoca? Vom scoate din nou pistoalele și vom trage[34], pentru ca să ne putrezească oasele în închisori și planurile noastre să se sfarme? În fața acestor perspective ce ni se deschideau, ne-a încolțit în minte *gîndul retragerii în munți*. [35] Acolo unde românul a primit lupta cu toate puhoaiile dușmane [...] Decît să ni se usuce trupurile și să ne sece sîngele din vine în închisorile urîte și triste, mai bine să ne terminăm viața murind cu toții în munți, pentru credința noastră [...] Vor trimite să ne prindă și să ne omoare. Vom fugi; ne vom ascunde; vom lupta; iar la urmă vom fi, desigur, răpuși. Căci noi vom fi puțini, urmăriți de batalioane și de regimente românești. Atunci vom primi moartea. Sîngele nostru al tuturor va curge. Acest moment va fi cel mai mare discurs al nostru adresat neamului românesc; și cel din urmă" (*Pentru legionari*, ed. cit., p. 312). Și mai departe: "Vom merge pe *linia legilor țării*, neprovocînd, ocolind orice provocare, nerăspunzînd la nici o provocare. Cînd însă nu vom mai putea suferi, sau cînd piedici de netrecut ni se vor pune în cale, drumul nostru va trebui să fie spre munte. Nu e bine să încercăm răscoale de masse, căci astăzi ar fi măcinate cu tunul și ar fi să împrăștiem numai nenorocire și jale. Trebuie, din contră, să lucrăm singuri, în număr restrîns și numai pe a noastră întregă răspundere [...] Nu se poate ca această jertfă a noastră să nu fie înțeleasă de români, să nu le cutremure sufletul și conștiințele și să nu fie un punct de pornire, un punct de înviere a lumii românești" (p. 313; în paranteză fie spus, "lumea românească" s-a dovedit mult mai puțin sensibilă la jertfele de sînge decît și-o închipuise, sublim-idealist, nefericitul Codreanu). "Noi nu voim să întrebuițăm forța. Nu voim să întrebuițăm violența. Ne este suficientă experiența din trecut, cînd fără voia noastră am fost atrași pe calea violenței. La orice violentare, noi nu mai răspundem în nici un fel: suportăm" (*Circulara Nr. 148*). Lui Iorga (care-i numise pe legionari "suflete de asasini") îi scrie: "Datoria elementară a unui om corect este ca să se informeze și la omul pe care-l judecă, nu numai la agenții mincinoși ai Domnului Armand Călinescu (care lansaseră ieri pe piață zvonul că 16 echipe, sub conducerea lui Alexandru Cantacuzino[36], vor să-l omoare pe D-sa). [...] Voi, care ne acuzați de violență, după ce ați întrebuițat împotriva noastră *cele mai mari violențe*[37], împingîndu-ne la disperare și păcat, voi, căroră dacă cineva v-ar fi dat numai o palmă ați fi reacționat la fel cu mine, fără să mai fi trecut prin chinurile fizice și umilințele prin care am trecut noi, vouă, necinstiților sufletește, vă vom dovedi acum că nu vom reacționa în nici un fel la

toate provocările voastre” (a se vedea trimiterile anterioare). În faimosul “Cuvînt pentru legionari” (rostit la a zecea aniversare a Legiunii și păstrat și în înregistrare sonoră), îndeamnă încă o dată: “Priviți-i drept în ochi pe toți tiranii voștri! Îndurați cu resemnare orice lovitură, suportați orice chin, căci jertfa noastră, a tuturor, va fi temelie de fier, de trupuri frînte și de suflete chinuite, a biruinței!”. Jurnalul de la Jilava, citat anterior, mărturisește în același sens.

Se ridică întrebarea: raportînd cuvintele la fapte, este Codreanu ipocrit și/sau paradoxal? Numai în aparență. La o analiză atentă, este un om a cărui gîndire și conștiință a străbătut un traseu evolutiv, de limpezire a atitudinilor într-un sens creștin, nu fără realismul și onestitatea de a recunoaște că “există o mare deosebire între linia pe care mergem noi și linia Bisericii Creștine. Linia Bisericii este cu mii de metri deasupra noastră. Ea atinge perfecția și sublimul. Nu putem coborî această linie pentru a explica faptele noastre. Noi, prin acțiunea noastră, prin toate faptele și gîndurile noastre, *tindem* către această linie, ne ridicăm spre ea, atît cît ne permite greutatea păcatelor cărnii și condamnarea la care am fost sortiți prin păcatul original. Rămîne de văzut cît am putut fiecare, prin sforțările noastre pămîntești, a ne înălța către această linie” (*Pentru legionari*, ed. cit., pp. 420-421)[38]. Rabinului David (ci nu Alexandru!) Șafran, în [convorbirea de la Casa Verde](#) (vezi și mai jos), îi spune, în același sens: “Eu nu vreau să provoc ură sau răbufnire. Mi-e sufletul curat. Nu știu dacă toți legionarii gîndesc ca mine. Dacă un evreu a fost lovit, rănit sau jignit pe plan moral, iartă-i pe răufăcători! Nu-s nici ei decît oameni... Nu pe omul superior încercăm noi să-l șlefui, ci pe omul om” (în cartea sa *Pentru legionari*, la p. 307, definind Legiunea, prin temeiurile ei, ca pe “o școală” spirituală, afirmase: “De aceea, piatra unghiulară de la care pornește Legiunea este *omul*, nu programul politic. Reforma omului, nu reforma programelor politice. «Legiunea Arhanghelul Mihail» va fi, prin urmare, mai mult o școală și o oaste decît un partid politic [...] Din această școală legionară va trebui să iasă *un om nou*, un om cu calități de erou”[39]).

Înainte de a impune altora asemenea exigențe, Codreanu a experimentat el însuși traseul sinuos al unei deveniri “înnoitoare” (în sensul creștin al “dezbrăcării” treptate de “omul cel vechi”, al unei spiritualizări prin rugăciune, meditație și asceză). E o diferență considerabilă (pe care numai cineva rău-voitor o poate contesta) între tînărul exaltat din perioada luptelor studentești de la începutul anilor '20 și liderul grav și măsurat al ultimilor ani: cel cu care se întreținuse rabinul Șafran sau pe care venise să-l viziteze la București un Julius Evola; cel cu care Iuliu Maniu nu ezitase să încheie un important pact politic[40] și despre care un Nae Ionescu putuse afirma (prin 1936): “Minunea pe care a făcut-o Corneliu Codreanu e așa de mare încît

de-acum îl depășește și pe el”... Cam acesta a fost, de altfel, drumul străbătut de toți întemeietorii Legiunii. O realitate vie (fie un om, fie o mișcare) nu poate fi judecată reduționist, printr-un stadiu sau printr-un act izolat al devenirii ei. Din păcate, pe un Codreanu și pe un Moța nu toți i-au înțeles adecvat; și nu este vorba aici de adversari (care n-au putut sau n-au vrut s-o facă), ci chiar de o parte a propriilor “camarazi”. Aceștia i-au urmat, mai mult sau mai puțin conștient, cu precădere pe foștii “tineri furioși”, pătrunzându-se prea puțin (sau prea superficial) de “misticismul jertfelnic” al maturității lor (Moța, în faimosul articol “La icoană”, apărut mai întâi în *Pământul strămoșesc* din 1 august 1927, apoi așezat în fruntea *Craniilor de lemn*, explica la rîndu-i: “De la icoană și altar am pornit, apoi am rătăcit o bucată de vreme purtați de valurile omenești și n-am ajuns la nici un mal [...] Acum, cu sufletul greu, răzlețiți, sfîrtecați, ne strîngem la adăpost, la singura căldură și alinare, tărie și reconfortare a noastră, readucătoare de puteri, la picioarele lui Iisus, în pragul orbitoarei străluciri a cerului - la icoană... *Noi nu facem - și n-am făcut o singură zi în viața noastră - politică... Noi avem o religie, noi sîntem robii unei credințe*” - subl. mea). Opera lui Codreanu a fost înțeleasă prea puțin în latura ei *spirituală* (care o deosebea esențial de fascismele occidentale și mai ales de nazism); *ispita politicului* (în contextul favorizant al unei Europe de dreapta) s-a dovedit mai puternică, anticipînd “devierile” de mai tîrziu. Horia Sima însuși - astăzi tot mai contestat, chiar și de unii dintre partizanii săi frenetici de pînă mai ieri - a fost exponentul acestei categorii[41]. Mișcarea Legionară a trăit mai tot timpul această tensiune între “secular” și “spiritual”, care face parte din tragedia ei internă[42].

Mircea Vulcănescu[43], om de dreapta, dar nu legionar (unii pretind că în închisoare el ar fi ajuns la o altă înțelegere a legionarismului, ceea ce scapă însă oricărui control), s-a apropiat de cheia problemei: “Eu nu cred că Moța a plecat în Spania pentru a se impune, prin acte de eroism personal, la conducerea Mișcării, împotriva lui Codreanu - cum zic unii - și nici c-a plecat spre a muri [...] - cum zic alții. Eu cred că Moța a plecat la judecată. La judecata lui Dumnezeu. Ca să răzbune o trădare, ucisese[44]. Și, oricît ar fi fost achitat de jurați și oricît ar fi socotit justificat faptul, dacă omul credea în adevăr în Dumnezeu - și sînt dovezi că Moța era credincios - nu se poate ca faptul să nu-i fi dat căințe amare. Lucrul acesta s-a întîmplat și cu Corneliu Codreanu, care ucisese pe prefectul Manciu[45] și care - credincios fiind și el - era deseori frămîntat de remușcări care-i brăzdaseră fața cu o cută adîncă de regret și care-i întunecaseră - sub duritatea lor obișnuită - ochii albaștri”[46].

Se repetă mereu că Mișcarea Legionară s-a născut printr-un asasinat: împușcarea lui Manciu de către Codreanu[47]. Afirmatia este de două ori inexactă. Mai întâi, așa cum am văzut, *de jure* n-a fost vorba de un asasinat, iar în această privință există autoritatea lucrului judecat. În al doilea rând, Legiunea propriu-zisă s-a înființat la trei ani de la episodul Manciu. Codreanu nu a mai recidivat în utilizarea personală a violenței, nici n-a putut fi implicat în cele două asasinate comise, din inițiativă și pe cont propriu, de așa-numiții “Nicadori” (asasinii lui I. G. Duca - 1933) și “Decemviri” (asasinii “ludei legionare” Mihai Stelescu - 1936), care s-au predat de bună voie autorităților și și-au primit pedepsele cuvenite (mai târziu, ei au fost asasinați în detenție, o dată cu Codreanu). Să notăm acest fapt: organizația socotită cea mai criminală din întreaga istorie a României nu a săvârșit în 11 ani (1927-1938)[48] decît două asasinate (dintre care unul a constituit o răfuială internă), și acelea fără știrea conducerii superioare a Mișcării; iar Corneliu Codreanu, socotit drept cel mai mare criminal al României interbelice, n-a săvârșit și n-a fost implicat în nici o singură crimă (cu excepția uciderii unui călău notoriu, în legitimă apărare)!

Lui Codreanu i s-a reproșat însă mai ales altceva (inclusiv la procesul din mai 1938, unde, în disperarea lipsei de probe, acuzatorii au scormonit tot trecutul celui acuzat, încercînd să speculeze orice amănunt, chiar cînd era vorba lucruri asupra cărora Justiția se pronunțase deja!): anume că nu s-a dezis de criminali (ceea ce ar constitui dovada indirectă a încuviințării crimelor respective). Cazul studentului Beza (atentat pus abuziv pe seama Mișcării Legionare)[49] dovedindu-se irelevant, la proces s-a insistat pe cazul Moța[50] (în contextul mai larg al vechiului complot al “văcăreștenilor”) și pe cele ale “Nicadorilor” și “Decemvirilor”. În ce-i privește pe Moța și pe “văcăreșteni”, Codreanu a spus (declarație ce confirmă observațiile de mai sus): 1) *sub aspect juridic* - “Ar putea fi invocată această chestiune contra mea de oricine, afară de cineva din Justiție, care nu se poate ridica împotriva autorității lucrului judecat, pentru că s-ar dezice” și 2) *sub aspect psihologic și moral* - “Gîndiți-vă, eram de 20-22 de ani, eram va să zică un copil și, în mentalitatea noastră de copii de pe vremea aceea, așa am văzut noi lucrurile. Dar de cînd omul începe să trăiască și pînă cînd își termină viața, trece timp, se adună înțelepciunea. La început omul judecă într-un fel, i se pare că-i grozav. Sînt trepte de acestea de dezvoltare ale minții omenești și acțiuni pe care după douăzeci de ani le vezi altfel. Poate acum 20 de ani aș fi făcut un alfabet secret, tocmai pentru că era o anumită vîrstă care te împinge să judeci lucrurile așa cum le-am judecat și eu pe vremea aceea. Dar de atunci și pînă acum este o distanță mare în timp. Se vede în atitudinea mea, care este aproape contrarie atitudinii inițiale pe care am avut-o împreună cu toți băieții noștri.

Este contrarie, din cauza vârstei... Dar nu poate cineva să fie urmărit permanent în viața sa pentru că în copilăria lui, când era visător, i se părea că ar putea să se lupte cu toată Europa. Nu cred acest lucru”[51]. În ce privește cazurile - mai recente și mai problematice - ale “Nicadorilor” și “Decemvirilor”, Codreanu (care nici nu le-a ordonat, nici nu le-a încuviințat actele comise, dar care evitase o lepădare necavalerească de nefericiții camarazi căzuți în păcat dintr-un spirit justițiar și jertfelnic rău întrebuințat) a spus, mai sintetic (discuția se purtase și-n ziua anterioară): “Eu i-am luat pe ei *nu în ceea ce au făcut, ci în suferința lor*, în suferința unor oameni care stau în închisoare, care suferă [și-au asumat suferința - n. n.] pentru o credință”[52].

În cazul acestora din urmă (alături de care avea să moară asasinat și cu care avea să fie îngropat în groapa secretă de la Jilava, câteva luni mai târziu), Codreanu nu a greșit, cel puțin creștinește vorbind, atunci când s-a solidarizat cu “suferința” lor, dar a greșit - iar retrospectiv această greșeală apare tot mai evidentă - atunci când a îngăduit în sânul Mișcării sale un adevărat *cult* al acestora, rău văzut din afară, dar nu mai puțin primejdios și înlăuntru Legiunii (lăsându-se loc liber pentru confuzia nepermisă între dreptatea principială sau sacrificiul de sine al împričinaților și gravitatea actelor comise - împinsă, în cazul Stelescu, pînă la bestialitate). Dincolo de intențiile lui Codreanu, unii au crezut că atipicii asasini ar putea fi prefăcuți în modele de fidelitate legionară...

În orice caz, legionarii, acești paradoxali cavaleri ai muceniei, și-au plătit cu vîrf și îndesat atît virtuțile cît și păcatele, judecata lor nearbitrară aparținînd, desigur, numai lui Dumnezeu (Celui cu Care năzuseră “să împace” cîndva neamul românesc). Cert este că la tragedia generică a legionarismului se adaugă - încă mai mișcătoare, prin măreția și complexitatea personajului - tragedia neînțeleșului și nedreptățitului Corneliu Codreanu, acest om cu elanuri de sfînt și cu renume de bandit...

Portretul clasic al Căpitanului

Să venim acum la controversatul raport dintre legionarism și “antisemitism”[\[53\]](#). Legionarii, pe fondul general al epocii, s-au considerat datori să divulge și să contracareze anumite “manevre” evreiești (Codreanu fusese dintotdeauna ferm în această privință, “problema evreiască” constituind una dintre obsesiile vieții lui)[\[54\]](#), dar nu și-au propus niciodată, în mod programatic, o acțiune antievreiască globală și exterminatoare, de felul celei imputate nazismului. O dovadă în acest sens este și faptul că soarta evreilor a fost mult mai blîndă în România decît în țările învecinate[\[55\]](#), iar rarele violențe fizice împotriva acestora (culminînd cu așa-zisul “pogrom de la Iași”, din iunie 1941, dată la care legionarii fuseseră deja anihilați de mai multe luni de către Antonescu, în înțelegere cu Hitler) n-au fost în primul rînd de sorginte legionară, ci mai degrabă *puse* în cîrca legionarilor, din interese lesne de bănuir (cum a fost și cunoscuta mistificare cu “cadavrele de la abator”, ticluită în birourile vechii Siguranțe, apoi preluată cu voluptate de propaganda comunistă[\[56\]](#)). Altminteri un Codreanu a putut sta de vorbă decent, chiar la Casa Verde, în 1937, cu rabinul David Șafran, căruia i-a și făcut o puternică impresie[\[57\]](#). “Nu a fost o discuție

de cabinet - își amintea rabinul 40 de ani mai târziu -, ci s-au amestecat aici durerile lumii... Adevărurile lui și ale mele ardeau, chinuiau gând și suflet, cerșindu-și răspunsuri, argumente, pentru a ne despărți, în cele din urmă, ca prieteni”. În finalul întrevederii, pretinsul “mîncător de evrei” îi întinsese mîna și-i spusese: “Am avut mare plăcere de întîlnirea noastră. Nu știu dacă am rezolvat probleme, dar am învățat fărîme din taina infinită a credinței. Eu nu vreau să provoc ură sau răbufnire. Mi-e sufletul curat. Nu știu dacă toți legionarii gîndesc ca mine. Dacă un evreu a fost lovit, rănit sau jignit pe plan moral, iartă-i pe răufăcători! Nu-s nici ei decît oameni... Nu pe omul superior încercăm noi să-l șlefuiim, ci pe omul om”. Nae Ionescu, deși “ideolog al Legiunii”, a avut în preajma lui numeroși discipoli evrei (Mihail Sebastian, Ion Călugăru, Oscar Lemnaru ș. a.). În vremea Statului Național-Legionar, poetul legionar Radu Gyr (Radu Demetrescu), pe atunci Director General al Teatrelor, sprijină deschiderea unui teatru evreiesc în București (*Barașeum*), lucru pe care nici o altă țară europeană cu regim progerman nu l-a mai făcut[58]. *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhardt, citat deja, stă și el mărturie pentru o viziune mai nuanțată asupra fenomenului legionar, ca și convorbirile sale cu Ioan Pinte[59], unde citim, printre altele, în legătură cu anii de regim carceral: “Referitor la frații legionari, nu pot spune decît că purtarea lor față de mine a fost frățească. Mi-a venit în ajutor și reputația mea de evreu osîndit pentru că a refuzat să fie martorul acușării într-un proces legionar; oricum, s-au purtat cu mine impecabil și cu acel spirit de solidaritate de care au dat dovadă, în locul în care mulți alții și-au pierdut cumpătul, omenia și stăpînirea de sine” (p. 173)[60]. Tot așa cum pe Eminescu “antisemitismul” ideologic nu-l împiedicase să aibă relații foarte cordiale cu un M. Gaster sau cu un H. Tiktin, nu-i împiedicase nici pe atîția intelectuali legionari să aibă prieteni buni printre evrei (a se vedea prietenii dintre Mircea Eliade și Mihail Sebastian, Constantin Noica și Edgar Papu, Petre Țuțea și Oscar Lemnaru etc.). Au existat legionari căsătoriți cu evreice creștinate și legionari de sînge evreiesc (cazul Vasile Marin, al cărui cumnat, Cătălin Ropală, era el însuși legionar; cazul Vasile Noveanu ș. a.). Lui Codreanu îi sînt atribuite, cu destulă certitudine, următoarele cuvinte: “... și vă rog să rețineți pentru totdeauna că nu împotriva evreilor ca atare trebuie să se îndrepte lupta necruțătoare a unui legionar autentic, ci contra celor ce fac rău României și Bisericii creștine”[61]. Ceea ce ar fi cazul să se înțeleagă este că opțiunea legionară (de ieri sau de azi) nu implică automat “violența oarbă împotriva evreilor”, chiar dacă anumite excese, ale unor persoane sau ale unor grupuri marginale, nu se pot tăgădui (fără să fi fost vorba vreodată de proporții pogromiste). D-l Andrei Pleșu (loc cit.) se arăta oripilat, bunăoară, de imperativul exprimat de Codreanu prin cuvintele: “înlăturarea

primejdiei jidănești”[62]. Desigur, ele nu sună bine astăzi. Expresia trebuie însă judecată prin raportare la limbajul curent al epocii respective și la ansamblul realităților concrete de atunci. Pentru legionari, “primejdia jidănească” se confunda cu aceea a “bolșevizării”[63] țării, lucru care se va și întâmpla mai târziu *tocmai cu contribuția masivă a evreilor* (ce au făcut și mai toată agitația comunistă de dinainte de 1945[64], dar și mai toată opera de comunizare internă din anii următori)[65].

E greu de stabilit astăzi dacă legionarii *autentici* (nu pleava oportunistă a “septembriștilor” din 1940, care - cu puține excepții - n-aveau în comun cu legionarismul decât cămașa verde[66]) au ucis evrei sau nu. Cert este că nu asta a fost principala lor preocupare și că nu prea e de crezut că o adunătură de “pogromiști” ar fi putut fi urmată *de bunăvoie* de atâtea personalități de elită, martirizate ele însele - cu sutele sub Carol II (mai ales în perioada noiembrie 1938 - septembrie 1939), cu miile sub Antonescu (începând din ianuarie 1941, pe mulți trimițându-i în linia întâi a frontului, cum s-a întâmplat și cu poetul Radu Gyr, întors destul de grav rănit) și cu zecile de mii sub comuniști (până spre începutul anilor '60). “Că au fost omorâți evrei în România sub comandă legionară nu «se demonstrează», ci *se atestă* prin documente”, afirma același Andrei Pleșu. Dar ce înseamnă “documente”, în cazul de față? Nu cumva se reduc ele la niște mistificări propagandistice[67] și la simplele declarații tendențioase ale unor evrei resentimentari? În primul caz, ar fi ca și când s-ar da credit poveștilor cu “teroriști” din decembrie '89 sau zvonurilor lansate în timpul mineriadei din iunie '90 (cu “mașina de bani” de la sediul liberalilor, cu armele de la sediul țărăniștilor, cu drogurile de la Universitate, pe care nimeni nu le-a văzut, dar de care mulți au rămas pînă astăzi convinși). În al doilea caz, se ridică o problemă de principiu: de ce pe unii i-am crede pe cuvînt, iar pe alții nu? Împotriva afirmației lui Petre Țuțea că “legionarii n-au omorât nici un evreu”, fostul ministru de Externe monta un întreg scenariu al discreditării, bazat pe un raționament deconcertant: că dacă bătrînul Țuțea se amuza uneori să facă “afirmații enorme”, atunci tot ce nu-i convine d-lui Pleșu trebuie să intre în această categorie a enormității! În schimb, celelalte tabere autorul îi acorda credit necondiționat...

Situația se repetă curent, confirmînd observațiile profesorului Israel Shahak[68] din lucidul său rechizitoriu împotriva “iudeo-nazismului”: “Foarte mulți neevrei (printre care creștini - preoți sau laici practicanți - și marxiști de toate nuanțele) consideră, într-un mod foarte ciudat, că pentru a «ispăși» persecuțiile suportate de evrei, este bine, printre altele, să nu se ridice împotriva nelegiuirilor lor, ba mai mult chiar, să se facă părtași la minciunile pioase în ce îi privește pe aceștia. Acuzația grosolană de «antisemitism» (sau, în cazul evreilor, de «ură față de

sine»), pe care o primește cel ce denunță discriminarea impusă palestinienilor, sau cel ce atrage atenția asupra unor fapte contrare «versiunii oficiale» a religiei sau trecutului evreilor, este cu atât mai izbitoare prin forța și ostilitatea sa cu cât ea este lansată de «prieteni ai evreilor». Existența și vasta influență a acestui grup în toate țările occidentale, dar mai ales în Statele Unite (și în celelalte țări anglofone), le-a permis rabinilor și specialiștilor iudaismului talmudic să-și răspândească minciunile nu numai fără a fi contestați, dar și primind un ajutor considerabil”[69].

Ne mișcăm, prin urmare, în privința legionarismului, între o “legendă neagră” de uz popular, cultivată de toate fronturile stîngii și radicalizată obsesiv în mediile evreiești, și o “legendă aurită”, perpetuată de foștii membri sau simpatizanți ai Mișcării și avînd o circulație (din ce în ce) mai restrînsă. Între aceste două legende se află suspendat, deocamdată, *adevărul istoric*, pe care uneori străinii îl dibuiesc mai lesne, dincolo de patimi și complexe, inclusiv în esența lui moral-spirituală...[70] (Să fim noi oare un blestem pentru propria noastră istorie, sau să fie istoria însăși un blestem pentru noi?!)

Nici un observator onest nu poate eluda faptul că există o diferență sensibilă între ce au vrut legionarii să fie, în mod ideal, și ce au ajuns ei să fie de fapt, în vîltoarea evenimentelor. Dar poate că un Miguel de Unamuno avea dreptate să spună că Dumnezeu ne va judeca după *năzuințele* noastre și că ne va hărăzi să rămînem, în eternitatea eternității, nu cei care *am fost*, ci cei care *am vrut să fim*...

Răzvan CODRESCU

Codreanu inspectând un șantier legionar

[1] Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, vol. I [volumul al doilea n-a mai apucat să fie scris], Editura “Totul pentru Țară”, Tipografia VestemEAN, Sibiu, 1936, p. 321 (numeroase reeditări – de obicei anastatice – în țară și în străinătate, una dintre cele mai recente – Editura Scara, București, 1999 – marcînd centenarul nașterii autorului).

[2] A se vedea Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări și manifeste: 1927-1938*, ed. a V-a, Colecția “Europa”, München, 1981, p. 123.

[3] Imprudența legionarilor (și a lui Codreanu însuși, absolvent de școală militară, înainte de a face studii de Drept) a fost aceea de a utiliza un limbaj eroic-cazon pentru atitudini mai degrabă ascetice și mistice, ceea ce nu numai că a fost tendențios exploatat de către adversari, dar i-a derutat chiar și pe unii adepți mai superficiali ai legionarismului. Un exemplu: “Echipa morții”, grup de propagandă legionară ce a dat naștere celor mai grave acuzații și prejudecăți, preluate ca atare și de istorici profesioniști (vorbindu-se chiar de mai multe “echipe ale morții”). În realitate, “Echipa morții”, formațiune conjuncturală și temporară, ținînd mai degrabă de ceea ce unii au numit “mistica legionară a morții”, s-a constituit la începutul lunii mai 1933; numele membrilor ei (pr. Ion Dumitrescu, Nicolae Constantinescu, Sterie Ciumetti etc.) sînt consemnate în *Pentru legionari* (ed. cit., p. 457), unde i se arată și finalitatea: “Dar în fața obstacolelor, loviturilor,

insultelor, uneltirilor, prigoanelor, care ne asaltau de pretutindeni, noi [...] opuneam *hotărîrea morții*”. Grupul constituia, așadar, expresia predispoziției la martiraj a tineretului legionar: “Ea însemnează hotărîrea acestui tineret de *a primi moartea*” (amănunte și în Horia Sima, *Histoire du Mouvement Légionnaire, I. 1919-1937*, Editura Dacia, Rio de Janeiro, 1972, pp. 112-114; în rom.: *Istoria Mișcării Legionare*, Editura Gordian, Timișoara, 1994). Acțiunea a stat, în mod ostentativ chiar, sub semnul rezistenței non-violente. *Marșul legionarilor din “Echipa morții”* (v. *Cîntece legionare*, Colecția “Europa”, München, 1977, p. 30) se încheia cu următoarea strofă: “Noi cu zîmbetul pe buze/ Moartea-n față o privim,/ Căci sîntem Echipa morții:/ Ori învingem, ori murim!” (ultimul vers a constituit, fără a i se mai cunoaște originea, una dintre lozincile tineretului protestatar din decembrie '89 și aprilie-iunie '90!). Iată ce scrie și un istoric străin: “La începutul lui mai [1933], Codreanu a format o organizație pentru propaganda gardistă, căreia i-a zis «Echipa morții», denumire nefericită, deoarece, chiar dacă provenea din logica legionară a sacrificiului pînă la moarte, sugera un substrat amenințător, pe care adversarii erau gata să-l exploateze [...] «Echipa morții» s-a întors după două luni la București, plină de răni din cauza bătăilor primite de la poliție...” (Michele Rallo, *România în perioada revoluțiilor naționale din Europa: 1919-1945*, Ed. SeMpre, București, 1993, p. 34). În urma unui proces desfășurat la Arad, în vara aceluiași an, echipa legionară a fost achitată în unanimitate de Justiția vremii.

[4] “... Anunțăm pe membri că, începînd cu data de astăzi, 21 februarie 1938, Partidul «Totul pentru Țară» nu mai există. Întreaga conducere a căzut de acord că rațiunea de existență a Partidului a încetat”. Aceasta întrucît “sîntem aruncați din raportul de Drept în raportul de Forță. Pe acesta, însă, noi nu-l primim. Noi am înțeles să acționăm în cadrul legii, manifestîndu-ne credințele noastre. Dacă aceasta n-o putem face și dacă orice manifestare de credință ne este interzisă, rațiunea de existență a Partidului nostru a încetat. Noi nu voim să întrebuițăm forța. Nu voim să întrebuițăm violența. Ne este suficientă experiența din trecut, cînd, fără voia noastră, am fost atrași pe calea violenței. La orice violentare noi nu mai răspundem în nici un fel: suportăm. Chiar și atunci cînd întreaga națiune ar fi tratată ca o turmă de animale inconștiente. Lovitură de stat nu voim să dăm. Prin existența însăși a concepției noastre, noi sîntem contra acestui sistem. Ea [lovitura de stat] însemnează o atitudine de bruscare, de natură exterioară, pe cînd noi așteptăm biruința noastră de la desăvîrșirea în sufletul națiunii a unui proces de perfecțiune [perfecționare] omenească. Nu vom întrebuița aceste mijloace violente, deoarece tineretul de astăzi are prea adînc înfiptă în suflete conștiința misiunii sale istorice, a răspunderii sale, pentru a face acte necugetate, care să transforme România într-o Spanie însîngerată. Generația noastră întregă vede bine mînușa care i s-a aruncat. Mînușa aruncată va rămîne însă jos. Noi refuzăm s-o ridicăm. Ceasul biruinței noastre încă n-a sunat. E încă ceasul lor. Dacă generația bătrînilor noștri crede că e mai bine așa cum a procedat, noi nu avem să ne amestecăm pentru a le da lecții. Ei poartă răspunderea în fața lui Dumnezeu și a Istoriei...” (a se vedea textul

integral al circularei, în *Circulări și manifeste*, ed. cit., pp. 272-275; din motive de spațiu, am omis alineatele).

[5] A se vedea textul integral al scrisorii, în *Circulări și manifeste*, ed. cit., pp. 282-286. În urma plîngerii lui N. Iorga (care refuzase publicarea scrisorii în ziarul său, ca drept la replică), Codreanu va fi arestat, închis la Jilava, judecat și condamnat la 6 luni de închisoare. “Căpitanul” încăpuse astfel definitiv pe mîna călăilor săi. Va urma parodia de proces din mai 1938 (a se vedea Kurt W. Treptow, Gh. Buzatu, ”Procesul” lui Corneliu Zelea Codreanu [mai 1938], Colecția “Românii în istoria universală”, Iași, 1994, lucrare din păcate slab difuzată, greu accesibilă publicului mai larg), condamnarea la 10 ani de muncă silnică și, după doar cîteva luni (în noaptea de 29 spre 30 noiembrie), asasinatul de la Tîncăbești.

[6] În care scria, bunăoară: “Caracteristica timpului nostru: ne ocupăm cu lupta dintre noi și alți oameni, nu cu lupta dintre poruncile Duhului Sfînt și poftele firii noastre pămîntești; ne preocupă și ne plac victoriile asupra oamenilor, nu victoriile împotriva diavolului și păcatului. Toți oamenii mari ai lumii de ieri și de azi – Napoleon, Mussolini, Hitler etc. – au fost sau sînt preocupați mai mult de aceste biruințe. Mișcarea Legionară face excepție, ocupîndu-se, deși insuficient, și de biruința creștină în om, în vederea mîntuirii lui”. Un mare conducător trebuie să aibă grijă să-și pregătească oamenii nu doar pentru simple “biruinți pămîntești”, ci mai ales “pentru lupta decisivă, din care sufletul fiecăruia se poate încununa cu biruința veșniciei sau cu înfrîngerea veșnică” (însemnare din ziua de miercuri 15 iunie 1938; a se vedea Corneliu Zelea Codreanu, *Însemnări de la Jilava*, Colecția “Europa”, München, 1994, pp. 50-51).

[7] Asasinatele de la Jilava (lichidarea, de către o echipă legionară, în noaptea de 26 spre 27 noiembrie 1940, în condiții încă insuficient elucidate, a celor 64 de vinovați pentru masacrele antilegionare din 1938-39, acuzați ce-și așteptau în celule o judecată legală îndelung amînată), urmate de dublul asasinat (în condiții la fel de obscure) din 27-28 noiembrie (cînd “au fost pedepsiți” Nicolae Iorga și Virgil Madgearu, care numai din pricina prestigiului lor nu se aflau printre cei închiși la Jilava). Comandamentul Gărzii de Fier pretinde a nu fi ordonat aceste acțiuni criminale, care ar fi fost inițiate de un grup rebel, manipulat, poate, de forțe ostile României (a se vedea punctul de vedere al lui Horia Sima, în *Cazul Iorga-Madgearu. Declarații făcute de Dl. Horia Sima revistei “Carpații – 1961*, Colecția “Omul Nou”, Miami Beach, 1992).

[8] Ca povestea cu cadavrele evreiești agățate în cîrlige la Abator. Există o dezmințire semnată de mai tot personalul de atunci al Abatorului din București, expediată ziarelor *Universul* și *Dreptatea*, dar a cărei publicare a fost interzisă de cenzura antonesciană. Prof. dr. Radu Iftimovici a lămurit lucrurile, cu citate, mărturii și fotocopii, în *Expres Magazin*, nr. 87, 25 martie 1992, sub titlul “Spulberarea unei legende. Pogromul de la Abator” (material apărut și sub formă de broșură). Există în acest sens și o mărturie făcută în închisoare de Petre Pandrea (atestată de Petre Țuțea, Dumitru Funda și Simion Ghinea), care ar fi cercetat faptul la fața

locului, din zel antilegionar (“Pe atunci eram – obișnuia el să spună mai târziu – un tovarăș de drum imbecil al comuniștilor”). Este inutil să adăugăm că niciodată nu s-a vorbit despre identitatea cadavrelor respective, nici despre ce s-a întâmplat ulterior cu ele... Cert este că, după evenimentele din ianuarie 1941, puterea antonesciană a căutat să-i compromită, pe toate căile și cu toate mijloacele, pe “rebelii” legionarii, cot la cot cu propaganda stângistă (Eugen Cristescu însuși i-ar fi mărturisit lui Petre Pandrea contrafacerea în birourile Siguranței a fotografiei cu cadavrele de la Abator). Din această campanie fac parte și cele două volume intitulate *Pe marginea prăpastiei. 21-23 ianuarie 1941*, București, 1942 (apărute sub egida Președinției Consiliului de Miniștri), reeditate prin grija istoricului I. Scurtu (Editura Scripta, București, 1992). Să spunem și că există în istoriografia noastră contemporană tendința de a se lua apărarea lui Antonescu prin diabolizarea legionarilor, simptomatică în această privință fiind lucrarea *Armata, Mareșalul și evreii* (Editura Rao, București, 1998) de Alex. Mihai Stoenescu.

[9] În Hans Rogger, Eugen Weber (coordonatori), *Dreapta europeană. Profil istoric*, Editura Minerva, București, 1995, p. 444. Capitolul “România” (pp. 385-446), semnat de Eugen Weber, a fost editat și separat, într-o altă traducere, în micul volum *Dreapta românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995.

[10] A se vedea, în vol. *Mustul care fierbe* (Imprimeria Statului, București, 1927), articolul cu acest titlu și cele din aceeași secțiune (pp. 93-161).

[11] “*Titulesco, il payerait pour se faire acheter*”; a se vedea Mihail Sturdza [fost Ministru al Afacerilor Străine], *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, Editura Dacia, Rio de Janeiro-Madrid, 1966, pp. 49-50 (reed.: Editura FRONDE, Alba Iulia-Paris, 1994, p. 79). M. Sturdza citează și portretul de o cinică plasticitate făcut lui Titulescu de Henri Prost (autorul cărții *Destin de la Roumanie: 1918-1954*, Éditions Berger-Lévrault, Paris, 1954): “*C'est un homme bien curieux ce Titulesco. Il a une masque de Mongol, le poil rare, un corps aux rotondités anormales chez un homme. Il ressemble aux anciens cochers de fiacre de Bucarest, qui tout appartenaient à une secte les contraignant à la castration dès qu'ils avaient engendré un fil. Sa nervosité, sa susceptibilité, ses sauts d'humeur, ses superstitions, ses frayeurs devant le moindre danger, son goût de luxe dénotent chez lui un tempérament féminin et expliquent nombre de ses attitudes*”.

[12] E de înțeles perplexitatea și indignarea lui Nichifor Crainic, audiat ca martor la procesul lui Codreanu din mai 1938, atunci când i s-a pus întrebarea dacă îl crede pe inculpat trădător sau capabil de trădare: “Nu înțeleg ce fel de trădare? Trădare de țară?! Eu așteptam să mi se pună întrebări mai serioase!”. Iată și relatarea lui Crainic însuși (*Zile albe, zile negre. Memorii (I)*, Casa Editorială “Gîndirea”, București, 1991, p. 298: “Am fost întrebat dacă-l socotesc pe Corneliu Codreanu trădător de țară. Cunoscînd mișelia ce se pune la cale, mi s-a urcat sîngele la cap și am răspuns: «Sînt patru ani și mai bine de cînd nu vorbesc cu Corneliu Codreanu. De

atunci ne detestăm și ne atacăm reciproc. De atunci, îl văd abia acum în boxă, între baionete. Se poate spune orice voiți despre acest om, dar a-l acuza de trădare de țară e cea mai mare infamie și cea mai neuzită bazaconie! Asemenea năzbîtii pe socoteala lui sînt nedemne de judecata unui Consiliu de Război!»”. Pentru relația oscilantă a lui Crainic cu legionarismul, a se vedea și “Nichifor Crainic – schiță de portret” (mai ales nota 4), în volumul meu *De la Eminescu la Petre Țuțea. Pentru un model paideic al dreptei românești*, Editura Anastasia [col. “Dreapta europeană”], București, 2000.

[13] Lăsînd la o parte abuzurile din vremea comunismului, procesul lui Codreanu din mai 1938 rămîne cea mai rușinoasă pată de pe obrazul Justiției române. Iată ce scrie, între alții, Eugen Weber, istoric american de origine evreiască, originar din România (n. 1925, București): “Procesul s-a desfășurat în grabă, aranjat dinainte, [...] și verdictul a venit ca o hotărîre dinainte cunoscută. Codreanu a fost condamnat la zece ani de muncă silnică și, în plus, șase ani de pierdere a drepturilor civile. Pretinsa conspirație împotriva statului nu a fost niciodată dovedită. Codreanu se pronunțase în mod repetat pentru menținerea în limitele legalității, pentru respectarea Constituției și evitarea provocărilor. Terorismul legionar a fost o realitate, dar niciodată responsabilitatea actelor teroriste nu a fost demonstrată pentru Codreanu însuși. În orice caz, nu era potrivit ca acuzațiile de activitate subversivă să fie aduse de cei care tocmai înlăturaseră Constituția țării!” (*Dreapta europeană...*, ed. cit., pp. 427-428).

[14] Portretul de o incredibilă malițiozitate pe care acesta i l-a făcut fostului său coleg de liceu militar de la Mănăstirea Dealu (inclus în volumul *Portrete și controverse*, București, 1945, pp. 245-267) a fost preluat cu abjectă voluptate de istoriografia comunistă (a se vedea, spre exemplu, Stelian Neagoe, *Triumful rațiunii împotriva violenței (Viața universitară ieșană interbelică)*, Editura Junimea, Iași, 1977, pp. 92-93). Imaginea postumă a lui Codreanu a fost condamnată să penduleze între două extreme la fel de penibile: delirul encomistic de tip Ion Banea (*Căpitanul*, Editura “Totul pentru Țară”, Sibiu, 1937) sau Faust Brădescu (*Corneliu Codreanu – Erou neocosmogon*, Editura “Carpații”, Madrid, 1987) și delirul contestatar de tip Petre Pandrea (*op. cit.*, sau *Garda de Fier*, Editura Vremea, București, 2001) sau Zigu Ornea (*Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995, *passim*).

[15] Rubrica gustată îndeosebi era intitulată “Evreii noștri”.

[16] Codreanu i-o reamintea în scrisoarea la care ne-am referit. Versatilitatea politică și caracterială a marelui istoric îl făcuse pe O. Goga să-l definească drept “monumentala incarnație a proorocului care și-a mîncat tablele legii” (*op. cit.*, p. 88).

[17] Art. “Doi băieți viteji: Moța și Marin”, în *Neamul românesc* din 19 ianuarie 1937.

[18] Art. “Pe cine au omorît...”, republicat recent în *Puncte cardinale* (anul VII, nr. 11/83, noiembrie 1997, p. 7). Ca și Nae Ionescu, Gh. Racoveanu, la vremea aceea, nu era legionar încadrat, ci doar simpatizant al Legiunii. “Binecuvîntarea” asasinatului ar fi dat-o, conform lui

Gh. Racoveanu, și Patriarhul Miron Cristea (pe atunci și prim-ministru), într-o predică pascală: “Un om, în ale cărui vine nu curge nici un strop de sânge românesc [calomnie curentă la adresa lui Codreanu, ca și, mai demult, la cea a lui Eminescu], vrea să dea foc țării [?!]. Apoi, mai bine să moară unul pentru popor, decât să piară poporul pentru unul” (parafrază a sfatului lui Caiafa consemnat la *Ioan* 18, 14).

[19] Numeroșii oportuniști deveniți legionari peste noapte, în toamna lui 1940. Unii dintre ei au trecut mai târziu în rîndurile partidului comunist, permițînd speculația tendențioasă asupra apropierii dintre cele două “extremisme” sau asupra unei pretinse inconsistențe morale a legionarilor, ce trebuiau compromiși propagandistic pe toate căile cu putință.

[20] A pune acest dezastru exclusiv pe seama lui Horia Sima este și naiv, și nedrept. “Comandantul” are partea lui de răspundere, dar vina îndelungatei degradingolade, chiar dacă în grade deosebite, o poartă principial toți cei implicați, precum și un destin advers, care a fost al întregii drepte europene. Poate că și “maximalismul” moral și comportamental la care chema Codreanu (a se vedea mai ales *Cărticica șefului de cuib*) avea în sine ceva sublim-utopic, mai ales într-un secol atît de corupt...

[21] Avînd avantajul de a putea judeca “la rece”, străinii par a-și fi dat seama mai bine decît noi de acest adevăr istoric, chiar și atunci cînd l-au interpretat nepotrivit (a se vedea, mai jos, nota 70).

[22] A se vedea, între altele, Gh. Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *Radiografia dreptei românești (1927-1941)*, Ed. FF PRESS, București, 1996. Nu pot să nu semnalez și docta punere la punct pe care d-l Buzatu a întreprins-o la adresa obscurului publicist I. Constantinescu, autorul cărții *Despre exegeza extremei drepte românești. Însemnări polemice* (Editura Junimea, Iași, 1998): “Adevăr și mistificare în istoria Mișcării Legionare (I)”, extras din *Europa XXI*, vol. VII-VIII/1998-1999 (publicație sub egida Academiei Române - Filiala Iași și a Centrului de Istorie și Civilizație Europeană), Editura Academiei Române, pp. 229-254. Pe de altă parte, nu pot să nu regret angajarea fie și trecătoare a istoricului ieșean în P.R.M., ceea ce-i diminuează considerabil creditul moral și chiar deontologic.

[23] Cf. pp. 149-174 din ed. cit. (redate, contextual, și în cele ce urmează).

[24] În rev. *Dilema*, nr. 154/1995, p. 3.

[25] V. *Memorii*, vol. II, Ed. Humanitas, București, 1991, pp. 26-27. Iată și răspunsul pe care-l dăduse tînărul Eliade la o anchetă pe tema “De ce cred în biruința legionară?” (răspuns publicat în *Buna Vestire* din 17 decembrie 1937 și care a fost viu discutat și în timpul procesului lui Codreanu din mai 1938): “Astăzi lumea întregă stă sub semnul revoluției, dar în timp ce alte popoare trăiesc această revoluție în numele luptei de clasă și al primatului economic (comunismul) sau al Statului (fascismul) sau al rasei (hitlerismul), mișcarea legionară s-a născut

sub semnul Arhanghelului Mihail, și va birui prin harul dumnezeiesc; de aceea, în timp ce toate revoluțiile contemporane sînt politice, *revoluția legionară este spirituală și creștină*. În timp ce toate revoluțiile contemporane au ca scop cucerirea puterii de către o clasă socială sau de către un om, *revoluția legionară are drept țintă supremă mîntuirea neamului, împăcarea neamului românesc cu Dumnezeu...*” (subl. mea). Pentru legăturile marelui savant cu legionarismul, a se vedea, de pildă, Claudio Mutti, *Mircea Eliade și Garda de Fier*, Editura Puncte Cardinale, Sibiu, 1995, mai ales primele patru capitole), sau *Penele Arhanghelului. Intelectualii români și Garda de Fier*, cu o prefață de Philippe Baillet, Editura Anastasia, București, 1996 (unde capitolul al doilea îi este dedicat lui Mircea Eliade), precum și recentul volum colectiv *Esploratori del pensiero umano. Georges Dumézil e Mircea Eliade*, a cura di Julien Ries e Natale Spineto, Editoriale Jaca Book SpA, Milano, 2000 (mai ales în contribuțiile lui Natale Spineto, “Mircea Eliade: materiali per un bilancio storiografico”, Teodor Baconsky, “Mircea Eliade, il sognatore maltrattato” și Roberto Scagno, “Alcuni punti fermi sull’impegno politico di Mircea Eliade nella Romania interbellica: un commento critico al dossier «Toladot» del 1972”). Cf., de asemenea, secțiunea “Varia” din Claudio Mutti, *Mircea Eliade, Legiunea și noua inchiziție*, Editura Vreamea, București, 2001 (în cap. “Mircea Eliade și Holocaustul” polemizează cu R. Scagno din *Esploratori...*). Foarte util rămîne și volumul Mircea Eliade, *Textele “legionare” și despre “românism”*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001 (ed. Mircea Handoca).

[26] A se vedea, postat parțial și pe acest blog, textul intitulat “[Taina jertfei: Moța și Marin](#)”.

[27] *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991 (*passim*).

[28] A se vedea și [bibliografia](#) postată pe acest blog (adusă la zi față de volumul din 2001), sau cea inclusă în volumul Julius Evola, *Naționalism și asceză. Reflecții asupra fenomenului legionar* (cf., în continuare, nota 70).

[29] În sensul butadei lui Petre Țuțea: “Aflarea în treabă ca metodă de lucru la români”.

[30] “Astăzi, vineri 24 iunie 1927 (Sf. Ioan Botezătorul), ora zece seara, se înființează «Legiunea Arhanghelul Mihail», sub conducerea mea. Să vină în aceste rînduri cel ce crede nelimitat. Să rămînă în afară cel ce are îndoieli...” (a se vedea relatarea lui Codreanu din *Pentru legionari*, ed. cit., p. 295 și urm.; tot acolo, “scopul” Legiunii este formulat astfel: “Intima noastră stare sufletească din care s-a născut Legiunea a fost aceasta: nu ne interesa dacă vom birui, dacă vom cădea înfrînți sau dacă vom muri. Scopul nostru era altul: de a merge înainte, uniți. Mergînd împreună, uniți, cu Dumnezeu înainte și cu dreptatea neamului românesc, orice soartă ne-ar fi fost dăruită, înfrîngerea sau moartea, ea va fi binecuvîntată și va da roade pentru neamul nostru. Sînt înfrîngeri și morți care trezesc un neam la viață, după cum sînt și biruințe dintre acelea care-l adorm, spunea profesorul Iorga odată”.

[31] Ulterior, Moța va fi și el achitat, în urma unui proces răsunător, devenit un “proces al trădării”. Starea de spirit a epocii este excelent redată de Octavian Goga în articolele “Un caz de

conștiință” și “După achitarea studenților” (*op. cit.*, pp. 65-76). Nu știu cât de sigură este informația că Aurel Vernichescu, supraviețuitorul atentatului, căindu-se și rămânând fidel crezului legionar, avea să moară mai târziu în rezistența armată anticomunistă din munți (cum susține dr. Flor Strejnicu în *Creștinismul Mișcării Legionare*, ed. a II-a [ed. I apăruse cu un an înainte], Editura Imago, Sibiu, 2001).

[32] Evocînd propria experiență din lagărul pentru legionari de la Miercurea-Ciuc (de unde a avut șansa să fie scos, ca și Nae Ionescu, înainte de fatidica “noapte a cuțitelor lungi”, cînd legionarii din lagăre au fost mitraliați în masă), Mircea Eliade scria (subliniind tocmai acest misticism jertfelnic, precum și dimensiunile represiunii antilegionare): “Printre deținuți se aflau oameni de tot felul: profesori și conferențieri universitari, medici, preoți, învățători, muncitori, țărani. Majoritatea o alcătuiau intelectualii. Seara, rugăciunea colectivă era încheiată printr-un cutremurător: *Cu noi este Dumnezeu...* cîntat pe 300 de voci. La ultimul etaj se afla o odaie rezervată «rugăciunii permanente» [...] Rareori în istoria creștinismului modern au fost răsplătite cu mai mult sînge posturile, rugăciunile și credința oarbă în atotputernicia lui Dumnezeu. Și mai târziu, cînd tragedia se consumase, unul din lucrurile care mă fascinau mai mult era să descopăr aceeași credință, neclintită, la puținii supraviețuitori ai măcelurilor” (*Memorii*, vol. II, ed. cit., p. 30).

[33] Aluzie la un episod din 1924, cînd grupul de studenți naționaliști ce lucrau în grădina de la Ungheni (“prima tabără de muncă”) a fost arestat și schingiuit de prefectul de poliție Manciu (a se vedea *Pentru legionari*, ed. cit., p. 203 și urm.).

[34] Aluzie la cazul Manciu (vezi mai jos).

[35] Este greu să nu faci legătura între rîndurile ce urmează și ulterioara rezistență anticomunistă din munți, bazată preponderent pe elemente cu educație legionară. În lumina acestor fapte, rîndurile lui Codreanu capătă o tragică notă profetică.

[36] Ce curioasă este istoria! Prințul Alexandru (Alec) Cantacuzino (nepotul generalului Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul), membru al echipei legionare care a luptat în Spania, avea de fapt să piară *el* de mîna călăilor oficiali, în 1939, după ce Armand Călinescu (cel ce coordonase, în 1938, lichidarea lui Codreanu) fusese “pedepsit” de o echipă condusă de... un nelegionar (Miti Dumitrescu, simpatizant neîncadrat; cf. Mihail Tase, *Miti Dumitrescu, legionarul care n-a purtat nici o clipă cămașa verde*, Colecția “Omul Nou”, Salzburg, 1952)!

[37] Pentru un tablou cronologic și comparativ al violențelor statului împotriva legionarilor și ale legionarilor împotriva terorismului de stat, a se vedea Nicolae Roșca, *Cronica unor violențe politice*, Editura Mișcării Legionare, Madrid, 1991 (reed. Editura Constant, Sibiu, 2000), din care rezultă *statistic* că legionarii au fost niște mieluși pe lîngă ceea ce au avut *ei* de îndurat.

[38] În altă parte, sintetizînd: “Recunoaștem că sîntem păcătoși: aceasta este atitudinea legionară față de Biserică” (fragment de scrisoare, în *Circulări și manifeste*, ed. cit., p. 105).

[39] A se vedea și *Cărticica șefului de cuib* (prima ediție: București, 1933), îndreptarul meticulos al vieții legionare, de un maximalism de tip franciscan (să notăm, în treacăt, că Zelea Codreanu, deși ortodox, avea o evlavie aparte față de Sf. Anton de Padova) și de un rigorism de tip cazon (regăsibil, într-un sens mai terestru, la majoritatea mișcărilor europene de nuanță fascistă): “Mișcarea legionară, înainte de a fi o mișcare politică [...], este o școală spirituală, în care dacă va intra un om, la celălalt capăt va trebui să iasă un erou” (cf. ed. a VI-a, București, 1940, p. 65). Să consemnăm, dar cu necesară circumspecție (*se non è vero, ma è ben trovato*), speculația etimologică pe marginea cuvântului “fascism” a unui Eugen Weber: “Și nu poate fi vorba de o coincidență nici în faptul că, mergând la etimologia cuvântului *fascism*, descoperim pe latinescul *fascinum* – farmec, vrajă, înrudit cu *fascia* – mănunchi, buchet. Într-adevăr, simbolul legării este frecvent în vrăjitorie și religie, intrând chiar în etimologia cuvântului religie [este avută în vedere ipoteza etimologică a originii din *religo, are* – n. n.], prin latinescul *ligare* – a lega, a ferma” (*Dreapta europeană...*, ed. cit., p. 20).

[40] Există mărturii că Iuliu Maniu ar fi făcut în 1943 următoarea declarație (reluată și mai târziu, în închisoare): “Recunosc că Corneliu Zelea Codreanu a fost superior gândirii mele. Eu am încercat să adopt, în slujba și salvarea țării, căi politice; el a ales o cale superioară, și anume să realizeze mai întâi caractere, educând un tineret care, pe căi de înălțare patriotică, să se dăruiască total, moral și spiritual; să creeze mai întâi o elită conducătoare și abia apoi un partid” (apud *Din luptele tineretului român: 1919-1939*, Editura Fundației Buna Vestire, București, 1993, p. 267). A se vedea și Traian Golea, “Raporturile istorice dintre țărâniști și legionari”, în *Puncte cardinale*, anul VI, nr. 9-10/1996, p. 21 (apărut inițial în broșură, la Miami Beach), cu trimitere la un articol de Nicolae Penescu (lider țărănist, fost ministru), “Testamentul lui Maniu”, apărut în *România democrată* (publicație țărănistă din exil), nr. 31/1979.

[41] Cum a încercat să arate, însă cu prea multe exagerări calomnioase (prompt exploitate de adversarii Mișcării), preotul Ștefan Palaghiță în *Garda de Fier spre reînvierea României*, carte apărută în 1951 la Buenos Aires (reed. în 1993, la Editura “Roza Vânturilor” din București, cu supratitlul editorial *Istoria Mișcării Legionare scrisă de un legionar*). În același sens, a se vedea și cartea lui Constantin Papanace (macedo-român, lider al exilului legionar antisimist) intitulată ostentativ *Fără Căpitan. Conducerea în a doua prigoană* (Cetatea Eternă [Roma], 1984, reed. Editura Majadahonda, București, 1997). Desigur, există și o întreagă literatură “simistă”, care are partea ei de dreptate, ceea ce nu schimbă însă radical situația (spre exemplu, a se vedea, în ansamblu, publicațiile lui Horia Sima însuși, cele ale unui Faust Brădescu sau cele ale unui Traian Golea, iar ceva mai de curînd îngustul partizanat al revistei *Permanențe*, conduse de ultrasimistul Mircea Nicolau).

[42] De aici trebuie pornit și în discuția privitoare la reproșul curent – și în parte îndreptățit – care li se face legionarilor: acela că ar fi ținut “într-o mână crucea și într-alta revolverul”. Nu trebuie

scăpat însă din vedere că vecinătatea mai generală dintre “cruce” și “sabie” nu reprezintă o noutate și nici o excepție în istoria de două ori milenară a creștinismului. Sabia, evocând prin ea însăși imaginea crucii, ne obligă la o înțelegere mai complexă a acțiunii creștine în istorie. Sabia nu exclude sfințenia, iar calendarele creștine sînt pline de sfinți-militari sau de sfinți-cavaleri. Evangheliile însele atestă nu doar ipostaza (desigur predominantă) a *blîndului* Iisus, dar și pe aceea a lui Iisus *biciuitorul* (*Matei* 21, 12-13; *Marcu* 11, 15-17; *Luca* 19, 45-46 și mai ales *Ioan* 2, 14-17). Imperativele morale ale creștinismului cunosc nuanțări pe care spiritul laicizant al modernității le ignoră cu suficiență. Un început de discuție creștină pe această temă se poate găsi în vol. cit. *Spiritul dreptei...* (cap. “Demagogia toleranței” - sau, pe acest blog, “[Sensul toleranței](#)”). O astfel de discuție este fără îndoială delicată și chiar riscantă, dar nicidecum imposibilă sau nelegitimă. (Lăsăm la o parte cazul de un incomensurabil ridicol al unui Dan Zamfirescu – fidelul apologet al lui Ceaușescu – care pe de o parte le reproșează legionarilor că ar fi pus la un loc, programatic, “Evanghelia și pistolul”, iar pe de altă parte evocă admirativ “creștinismul bărbătesc” al Sfîntului Ștefan cel Mare – “degrabă vărsătoriu de sînge nevinovat”! – sau “soluția radicală”, dar “invidiabilă” a lui Mihai Viteazul, care și-a adunat la un loc creditorii și i-a căsăpît creștinește! [Cf. interviul din *Adevărul literar și artistic*, 9 mai 1993, pp. 3-5, succesiv prefeței la ed. cit. a cărții preotului Palaghiță])

[43] Mort în închisoarea comunistă de la Aiud, în 1952, cu rugămintea testamentară: “Să nu mă răzbunați!”...

[44] De fapt, cum am arătat, nefericitul Aurel Vernichescu a supraviețuit, ceea ce nu schimbă însă situația în absolut, din punctul de vedere al răspunderii mistice a “pedepsitorului”.

[45] În legitimă apărare, cum a stabilit instanța, achitîndu-l. El însuși, în conștiința lui profund creștină, nu s-a “achitat” însă niciodată. E și ceea ce stă, mai mult ca sigur, în spatele cuvintelor scrise la Jilava (miercuri 15 iunie 1938; trecuseră două din cele șapte luni și jumătate de închisoare cu care și-a isprăvit viața): “Cînd am terminat Evangheliile, am înțeles că stau aici în închisoare din voia lui Dumnezeu; că, deși n-am nici o vină sub latura juridică, *El mă pedepsește pentru păcatele mele* și-mi pune la încercare credința mea” (ed. cit., p. 48; subl. mea).

[46] Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu, așa cum l-am cunoscut*, Editura Humanitas, București, 1992, pp. 99-100 (text datînd din 1942, revăzut de autor prin 1945-46).

[47] Într-o polemică mai veche cu răposatul Zigu Ornea (unul dintre cei mai radicali calomniatori ai dreptei românești interbelice), d-l Ion Coja (*Dilema*, nr. 35/1995; a se vedea și vol. *Legionarii noștri*, Editura Kogaion/Fundația Buna Vestire, București, 1997) îl pune pe acesta într-o “dilemă” concretă: oare gestul lui Codreanu, care ucisese în legitimă apărare (circumstanță pe care Z. Ornea o trecea sub tăcere) pe un călău înrăit al generației sale (prefectul Manciu), este mai puțin de înțeles decît gestul lui Moise atunci cînd îl ucisese pe egipteanul ce agresase un evreu (*Ieșirea* 2, 2-11)? Se tot repetă (nu tocmai cu dreptate, dacă avem în vedere împrejurările

în care s-a comis fapta și absolvirea lui Codreanu de către Justiția vremii) că Legiunea s-a întemeiat pe un asasinat. Dar mozaismul nu se află în aceeași situație? “Păstrînd proporțiile [...], cele două «asasinate» – al lui Moise (asupra egipteanului «torționar») și al lui Corneliu Zelea Codreanu (asupra torționarului Manciu) – nu sînt oare, totuși, comparabile?”... De ce se aplică două măsuri diferite pentru două fapte echivalente? Răspunzînd în numărul următor (“Dezamăgirile d-lui Coja”), Z Ornea va ocoli orice raportare la exemplele concrete (vădit incomode) și va trage discuția într-o abstracțiune vaporeasă (evocarea generică a “Holocaustului”, invocarea retorică a “drepturilor omului” etc.). Ar reclama o discuție aparte faptul că evreii, atît de fermi în condamnarea și pedepsirea crimelor altora (inchizitori, legionari, naziști, teroriști etc.), obișnuiesc, încă din timpurile biblice (*cf.* mai ales *Cartea Esterei*), să aprobe și chiar să exalte crimele, oricît de monstruoase, săvîrșite de ai lor în apărarea sau interesul propriului neam.

[48] Așa cum am arătat, asasinatele din toamna lui 1940 (66 de victime) constituie un alt capitol, de care Codreanu și vechii legionari nu pot fi făcuți răspunzători. Să observăm că în toate cazurile anterioare, “pedepsitorii” legionari se predaseră și-și recunoscuseră/asumaseră faptele, pe cînd asasinii din 1940 s-au purtat ca niște criminali de rînd (cei mai mulți dintre ei fugind și fiind condamnați în contumacie). Ultimul asasinat comis “în stilul legionar” al anilor '30 a fost cel asupra lui Armand Călinescu (septembrie 1939), cînd “Răzbunătorii” s-au deplasat la sediul Radio-ului, l-au ocupat, au anunțat știrea (“Ne-am făcut o dureroasă datorie din a pedepsi pe călăul Căpitanului...”) și apoi s-au predat autorităților (care i-au împrumutat fără judecată și i-au expus pe caldarîmul Bucureștilor, prilej cu care N. Iorga a făcut acel gest impardonabil de a lovi cu piciorul în cadavre; N. Steinhardt însuși relatează acest caz în *Jurnalul fericii*, ed. cit., p. 387, nu fără a preciza: “Dar niciodată turpitudinea victimei nu scuză pe ucigaș...”, cu referire la asasinarea ulterioară a lui Iorga).

[49] Macedoneanul (mai tîrziu bănuït de a fi complotat împotriva “Căpitanului”) trăsese, în iulie 1930, asupra subsecretarului de Stat Constantin Angelescu. Incidente oarecum asemănătoare, fără legătură efectivă cu Mișcarea Legionară, s-au petrecut și-n martie 1937 (atentat – calificat de Codreanu drept “penibil” – asupra lui Traian Bratu, rectorul Universității din Iași) și noiembrie 1938, în chiar preziua asasinării lui Codreanu (atentat studentesc asupra lui Ștefănescu-Goangă, rectorul Universității din Cluj).

[50] Codreanu declarase: “Noi toți ne solidarizăm cu Moța” (*cf. Pentru legionari*, ed. cit., p. 191).

[51] Trimit, pentru mai marea ei accesibilitate, la cartea *Din luptele tineretului român (1919-1939)*, ed. cit., p. 326 (declarație din ziua a doua a procesului – marți, 24 mai 1938).

[52] *Ibidem*, p. 327 (subl. mea).

[53] Pentru o discuție critică asupra acestui termen problematic, a se vedea *Spiritul dreptei...*, ed. cit., cap. “Naționalismul față cu «antisemitismul»”, mai ales pp. 139-141, sau, pe acest blog, “[Povestea unei vorbe proaste](#)”.

[54] Totuși complotiștii din 1923 stabiliseră cu amară luciditate că mult mai vinovați decât evreii sînt “românii ticăloși”, trădătorii intereselor naționale “pentru arginții Iudei” (v. *Pentru legionari*, p. 169). Iată și o lamentație semnificativă – nu atît ideologic, cît psihologic – pentru tinerii de atunci: “Primim peste obraz și peste sufletele noastre românești batjocură peste batjocură, palme peste palme, pînă la aceea de a ne vedea cu adevărat în grozava situație: *jidanii – apărătorii românismului*, la adăpost de orice neajuns, trăind în liniște și belșug, iar *noi – dușmanii românismului*, cu libertatea și viața în pericol, urmăriți, ca niște cîini turbați, de toate autoritățile românești! [...] Să pornești la luptă pentru țara ta, curat la suflet ca lacrima ochilor, să lupți ani de-a rîndul într-o sărăcie și foame ascunsă, dar sfișietoare, ca să te vezi la un moment dat declarat *în rîndurile dușmanilor țării*, urmărit de *români* și spunîndu-ți-se că *lupți pentru că ești plătit de străini*, iar alături să vezi întreaga jidănimă stăpîna pe țara ta, erijată în apărătoare și purtătoare de grijă a românismului și a statului român amenințat de tine, tineret al țării, este ceva îngrozitor!” (*op. cit.*, p. 158).

[55] Că au existat și la noi unele excese antievreiești nu contestă nimeni. Ele n-au avut însă nici proporțiile și nici susținerea oficială pe care le-au cunoscut în alte părți. Ba mai mult: în timpul unui regim principial antisemit, cum a fost cel antonescian, sute de mii de evrei au fost totuși salvați prin România de urgia hitleristo-horthystă (așa cum altădată găsiseră scăpare în România de persecuțiile din Rusia sau Galiția). A se vedea, pentru datele esențiale ale problemei, și *Răspunsul la declarația Președintelui Emil Constantinescu cu privire la holocaustul evreilor din România* al d-lui Traian Golea (Romanian Historical Studies, Hallandale [Florida, U.S.A.], 1997), reprodus și în *Puncte cardinale* (nr. 12/84, decembrie 1997, pp. 10-11). Nu putem să nu menționăm și protestul recent al unui evreu onest, d-l Barbul Bronstein din Sinaia (v. *România liberă* din 11 decembrie 1997, p. 3), din care spicuim: “... simt de datoria mea să fac următoarele precizări: Mă numesc Barbul Bronstein, sînt născut și trăiesc ca român în această țară – a treia generație – , am astăzi 73 de ani și vă pot spune, fără nici o teamă de a greși cu ceva, că eu, alături de foarte mulți coreligionari de-ai mei [...] apreciem mai clar acuma, în lumina a tot ce s-a întîmplat în ultima jumătate de veac, că se face cea mai mare greșeală și nedreptate din istorie de a-l socoti pe I. Antonescu fascist, legionar, extremist, un om care a dus la pierzanie evreimea din România [...] Nimeni din cei care au trăit în România, înainte, în timpul războiului și din păcate și după, nu mai vrea să accepte teza comunistă a masacrării evreilor în timpul războiului și cu atît mai mult cifrele aberante care se lansează ca baloanele de săpun și care se contrazic unele pe altele...”

[56] Vezi mai sus, nota 8.

[57] Relatări reproduse la noi mai întâi în *Gazeta de Vest*, nr. 1/1991, sub titlul “Rabinul Șafran discută cu Căpitanul Legiunii, Corneliu Codreanu” (sursa – acolo neindicată – este cartea lui David Șafran *Karl Marx antisemit*, Ierusalim, 1979, pp. 106-115; nu cunosc direct scrierea sa mai veche *Cronica rebeliunii legionare. Amintiri*, Tel-Aviv, 1967). O impresie puternică i-a lăsat Codreanu, într-un alt context, și un evreu ungur: istoricul Nicholas M. Nagy-Talavera (cf. *The Green Shirts and the Others. A History of Fascism in Hungary and Romania*, Hoover Institution Press, Stanford University [California], 1970, p. 247; în rom.: *O istorie a fascismului în Ungaria și România*, Editura Hasefer, București, 1996, p. 339). Felix (Froim) Aderca îi mărturisește în mai multe rânduri lui Mihail Sebastian (cf. M. Sebastian, *Jurnal – 1934-1945*, Editura Humanitas, București, 1996, pp. 195 și 335) admirația sa pentru Codreanu (a se vedea și grupajul intitulat “Nici printre evrei n-a lipsit admirația față de Codreanu!”, în *Puncte cardinale*, anul VII, nr. 8/80, august 1997, p. 16). Și exemplele s-ar putea înmulți.

[58] Cf. *Radiografia dreptei românești*, ed. cit., pp. 318 (apărarea lui Radu Gyr la procesul din 1945) sau 343 (*Memoriu* semnat de Zaharia Marineasa).

[59] *Primejdia mărturisirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1993.

[60] Cu privire la situația sa ca evreu în România anilor 1939-1945, N. Steinhardt face următoarea mărturisire și într-o scurtă autobiografie descoperită în arhivele mînăstirii Rohia și publicată recent (mai întâi în *Ziua* din 21 iunie 1997, p. 4, apoi, dacă nu mă înșel, și-n *România literară*): “Reîntors în țară, nu am avut de suferit ca evreu [...] Am executat totuși – deși puteam fi scutit – munca obligatorie și munca la zăpadă, însă în condiții de operetă. Ar fi cu toate acestea fățarnicie din partea mea dacă nu aș recunoaște că măsurile luate cu privire la evrei nu m-au întristat, dîndu-mi totodată prea bine seama că guvernul țării – date fiind împrejurările – nu putea proceda altfel și admirînd curajul și mărinimia sa în refuzul de a da ascultare ordinelor venite din exterior, care cereau imperios executarea populației evreiești. Afecțiunea mea pentru neamul românesc s-a întărit”.

[61] *Apud* Flor Strejnicu, *op. cit.*, p. 64. A se vedea, de același autor, în pofida tonului *pro domo*, și volumul intitulat *Mișcarea Legionară și evreii*, Editura Imago, Sibiu, 1996.

[62] În scrierile lui Codreanu, cuvîntul “jidani” și derivatele sale apar, ce-i drept, destul de frecvent. În Moldova, Basarabia și Bucovina, unde evreii erau foarte numeroși, iar tensiunile sociale generate de ei constituiau o problemă extrem de complexă, termenul era banal. Ca și cel de “ovrei”, el începuse să poarte deja o nuanță peiorativă, pe care nu o avusese inițial (cum nu o avusese nici termenul – încă și mai vechi – de “jidov”, astăzi aproape ieșit din uzul curent). La o analiză mai atentă, “violența antisemită” se reduce, nu doar în cazul lui Codreanu, dar și al altor fruntași sau ideologi legionari, la sfera *limbajului*, al unui anumit tip de *discurs* (negreșit indigerabil astăzi) moștenit din “școala” lui A. C. Cuza (cu mențiunea că legionarismul s-a născut însă tocmai prin ruperea de cuzism, inclusiv de șovinismul/antisemitismul visceral al

acestui). Conștient sau nu, Codreanu a mers mai degrabă pe linia lui Eminescu, adică a unui *antisemitism defensiv și conjunctural*, rezultat din realitățile sociale și economice ale vremii, iar nu din “ura de rasă” sau din “ura religioasă” (“Criteriul în virtutea căruia un stat poate lua măsuri restrictive în contra unei minorități nu poate fi nici aversiunea de rasă, nici ura religioasă. Principiul călăuzitor trebuie să fie: pericolul pe care o minoritate îl poate reprezenta la un moment dat pentru viața și libera dezvoltare a națiunii dominante”). Pentru problema evreilor în România și pentru interesantele statistici de epocă, a se vedea documentata sinteză a d-lui Gabriel Constantinescu, *Evreii în România (secolele XVI-XX)*, Editura FRONDE, Alba Iulia-Paris, 2000.

[63] “De vor intra trupele rusești pe la noi și vor ieși învingătoare, în numele Diavolului, cine poate să creadă, unde este mintea care să susțină că ele vor pleca de la noi înainte de a ne *sataniza*, adică bolșeviza?” (*Circulară* din 30 mai 1936; în *Circulări și manifeste*, ed. cit., p. 75). Nichifor Crainic observa, descriind frământările epocii (“Tineretul și creștinismul”): “Antisemitismul se confundă în mare parte cu anticomunismul. Iar creștinismul studentesc, susținut de naționalism, ia tot mai mult aspectul unei concepții pozitive în opoziție cu negația ateistă a comunismului” (*Puncte cardinale în haos*, ediția a II-a, Editura “Cugetarea”, București, 1936, pp. 14-15).

[64] Să notăm, în treacăt, că începutul acțiunilor de tip terorist în România Mare a fost făcut, la începutul deceniului trei, de un evreu comunist, Max Goldstein (“Omul cu cârlig”), prin bomba de la Senat (care s-a soldat cu moartea unui prelat și a doi oameni politici), episod asupra căruia istoriografia românească postbelică a tăcut cu multă grijă... E un fapt constatabil în toată istoria politică a ultimelor două veacuri: terorismul a pornit dinspre stînga, silind dreapta să *re-acționeze* în consecință (dialectica *provocare-răspuns*).

[65] *Antievreismul* defensiv al legionarilor (care, la o analiză mai profundă, n-are nimic de-a face cu rasismul și prea puțin cu “fundamentalismul religios”) rezulta într-o măsură importantă, dincolo de problemele de ordin social (ce duseseră spre *numerus clausus*), din această teamă profetică de *comunism* (ai cărui fondatori și agenți internaționali fuseseră, în număr covârșitor, de origine evreiască), pe de o parte, și din repulsia față de *politicianismul* năimit plutocrației “iudeo-masonice” (termen curent în epocă), pe de alta.

[66] Deschiderea largă a porților Legiunii s-a dovedit neinspirată și i-a produs lui Horia Sima multă bătaie de cap. Era nesocotită astfel, din rațiuni conjuncturale, vechea precizare a lui Codreanu (care fusese prilejuită de lozinca de nostalgic junimist a lui A. C. Cuza, liderul L.A.N.C.: “În Ligă intră cine vrea și rămîne cine poate”): “Într-o organizație nu intră «cine vrea», ci intră *cine trebuie* și rămîne cine e – și atîta vreme cît e – om corect, muncitor, disciplinat, credincios [...] Noi plecăm de la ideea de *om ca valoare morală*, iar nu ca valoare numerică, electorală, democratică” (*Pentru legionari*, ed. cit., p. 259). Profetismul lui tragic avea

să se confirme încă o dată: “Dacă într-o organizație apar aceste începuturi de cangrenă, ele trebuie imediat localizate și apoi extirpate cu cea mai mare energie. Dacă nu se pot localiza și se întind ca un cancer în întregul organism al mișcării, cauza este pierdută. Viitorul și misiunea organizației sînt compromise. Ea va muri sau își va tîrî zilele între viață și moarte...” (*ibidem*).

[67] Pe linia tot mai vădită a culpabilizării unor popoare întregi prin trecutul lor...

[68] Evreu polonez (n. 1925, Varșovia), trecut prin mai multe lagăre naziste, stabilit în Israel din 1945 și aflat de mai multe decenii în frondă deschisă cu excesele scandaloase ale iudaismului radical (ce în nici un caz un trebuie confundat cu lamura spiritualității iudaice).

[69] *Povara a trei milenii de istorie și religie iudaică*, Editura FRONDE, Alba Iulia-Paris, 1997, p. 70 (cartea lui Israel Shahak a apărut mai întâi în engleză, la Londra, în 1994; traducerea românească s-a făcut însă după ediția franceză din 1996). Mai de curînd, o altă carte incomodă a unui evreu, sprijinind tezele revizioniste, a făcut vîlvă în Occident, Norman G. Finkelstein, *The Industry of Holocaust*, Verso, London-New York, 2000 (în rom.: *Industria Holocaustului. Reflecții asupra exploatării suferinței evreiești*, Editura AntetXXPress, f. l., f. a. [2001]).

[70] Vezi Julius Evola, *Naționalism și asceză. Reflecții asupra fenomenului legionar*, Editura FRONDE, Alba Iulia-Paris, 1998, cu ampla bibliografie de la pp. 165-190, sau [dosarul bibliografic](#) de pe acest blog.

Arhanghelul Mihail

UPDATE: 15.11.2010

Întrucît a venit vorba în comentarii, iar mai mulți cititori mai tineri și-au manifestat curiozitatea, reproduc aici răspunsul pe care l-am dat la vremea respectivă (în *Puncte cardinale*, anul XI, nr. 3/123, martie 2001, p. 2) mai multor autori evrei care au înțeles să-și exercite la adresa mea pornirile inchizitoriale. (R. C.)

ÎNTOARCEREA MARELUI INCHIZITOR

Ținînd cu tot dinadinsul să mă demaște ca “extremist” și “antisemit”, pentru cutezanța de a fi pus, în scrisul meu, cîteva probleme mai incomode cu privire la trecutul sau prezentul poporului evreu (pe care, altminteri, îl prețuiesc în nenumărate privințe), cîteva publiciști de origine evreiască mi-au acordat, în vremea din urmă, o atenție desigur nemeritată, asupra căreia am ezitat să mă pronunț; iar dacă m-am hotărît să o fac, nu e atît ca să mă apăr pe mine însumi, cît ca să semnez o anumită *lipsă de onestitate* pe care dumnealor și-o asumă ca *metodă*, aproape ori de cîte ori se confruntă cu o poziție ideologică sau principială care nu le convine. (Desigur, într-o optică în care au putut fi stigmatizați ca “antisemiți” un N. Manolescu, un G. Liiceanu sau un H.-R. Patapievici, eu devin un monstru aproape inclasificabil! Nu mă iluzionez, prin urmare, că voi putea diminua, orice aș spune, idiosincraziile anumitor cercuri evreiești, dar am în vedere demistificarea unui anumit public onest, indiferent de apartenența lui etnică - total irelevantă, de altfel, într-o discuție de principii.)

Astfel, *România literară*, care mi-a ignorat sistematic cărțile anterioare (iar, după ce mi-a publicat o duzină de articole, mi-a închis tacit porțile), m-a onorat în toamna trecută cu două recenzii ale volumului *De la Eminescu la Petre Țuțea. Pentru un model paideic al dreptei românești* (Editura Anastasia, București, 2000): prima, mai scurtă și mai țîfnoasă, sub semnătura tinerei Alexandra Olivotto, cu titlul persiflant “«Dreptăciuni» pseudocritice” (nr. 33/2000, p. 6); a doua, mai temperată, dar mai vicleană, lășită pe o pagină întregă, sub semnătura d-lui Zigu Ornea (principalul cenzor evreu *intern* al culturii românești, autorul amplului rechizitoriu *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995), cu titlul ostentativ incriminant “Un doctrinar legionar de azi” (nr. 37/2000, p. 9)*. Pe de altă parte, în revista 22, d-l Leon Volovici (principalul cenzor evreu *extern* al

momentului, autorul altui rechizitoriu radical, *Ideologia naționalistă și “problema evreiască”*. *Eseu despre formele antisemitismului intelectual în România anilor '30*, Editura Humanitas, București, 1995, apărut inițial în engleză, la Oxford, în 1991), în articolul “Antisemitismul și sindromul postcomunist” (nr. 1/2001, pp. 10-12), mă citează trunchiat și tendențios (p. 10), calificându-mă abrupt drept unul dintre “cei mai înverșunați mînuitori ai retoricii antisemite”!

Aici nu intră în discuție calitatea teoretică sau stilistică a afirmațiilor mele (nu mi s-ar cădea mie să vorbesc despre asta), nici baza lor informativă (care, să zicem, ar putea lăsa de dorit), ci *modul în care cei trei operează asupra materialului incriminat*. Din această perspectivă, cazul meu se obiectivează, devenind doar unul între altele, ca indiciu simptomatic al metodei “critice” despre care pomeneam. (Mă gîndesc, oarecum amuzat, că asta s-ar putea să-mi atragă o nouă acuzație de “antisemitism”; e - *mutatis mutandis* - așa cum, într-o stație de metrou americană, dacă-i zici “Pardon!” unui alb, înseamnă că te grăbești, dar dacă-i zici unui negru, înseamnă că ești... rasist!

Voi începe, cronologic, cu recenzia semnată Alexandra Olivotto. Las la o parte faptul că autoarea scrie prost și resentimentar (aproape în stilul rechizitoriilor comuniste din anii '50 împotriva “dușmanilor de clasă”), ca și faptul că o publicație de prestigiu *României literare* se pretează să publice așa ceva. Recenzenta (care are, totuși, scuza tinereții) îmi reproșează în primul rînd că, în *De la Eminescu la Petre Țuțea*, eu nu fac critică literară, ci ideologie. Cartea mea, desigur “colorată” ideologic (cum anunț chiar din subtitlu și din prefață), nu s-a vrut, nu este și nici n-ar fi putut fi una de critică literară propriu-zisă. Cum să faci critică literară pe Paulescu, Codreanu sau Țuțea? Că vor fi pe alocuri și unele considerații de critică literară, acolo unde cazul o impunea, aceasta ține de complexitatea personalităților abordate. Sînt și accente teologice, filosofice sau folclorice, fără ca prin aceasta să se poată pretinde că eu fac teologie, filosofie sau folclorică. Sînt mai degrabă texte de istorie literară, culturală sau politică, ceea ce este cu totul altceva. Pusă din capul locului într-un cadru fals, cartea este judecată cu măsuri false. Ce este însă cel mai curios (ca să nu spun altfel) este că recenzenta - îmbinînd invectiva cu insinuarea - comite exact ceea ce-mi reproșează mie (povestea cu hoțul care strigă: “Prindeți hoțul!”): o judecată strict ideologică, fără nici cel mai firav argument “profesional”; nu mi se arată de ce n-am principial dreptate, de ce cutare argument “nu ține”, unde aș avea lipsuri de informație, confuzii, incoerențe, improprietăți de limbaj, sau altele asemenea. Eu sînt pur și simplu “antisemit”, “sexist” etc., iar pe deasupra nu posed noțiunea de... *political correctness*! În “obsedantul deceniu” mi s-ar fi spus, desigur, cam pe același

ton sumar de “mînie proletară”, că sînt “burghez”, “decadent”, “antipopular”... Deosebirea este că - cel puțin deocamdată - nu mai pot fi băgat la închisoare pentru “reacționarul” meu “delict de opinie”.

Z. Ornea, spre sfîrșitul vieții

D-l Z. Ornea, cîteva săptămîni mai tîrziu, mă înfierează mult mai abil, pe un ton urban, cu morga criticului obiectiv și atotștiutor. Mi se reproșează, din capul locului, o confuzie de principiu: cea între “dreapta” și “extrema dreaptă”. Pornind de la această afirmație apriorică, recenzentul se miră ce caută printre “ciumații” din carte un Blaga și chiar un Eminescu. Ceea ce omite d-l Ornea este să arate care ar fi criteriile de diferențiere între “dreapta” (pe care e dispus s-o tolereze cu rezerve) și “extrema dreaptă” (pe care mi-o impută oripilat). De ce un Vasile Băncilă, bunăoară, ar fi așa de “extremist” în raport cu Blaga, sau de ce un Nae Ionescu ar fi mai “extremist” decît Eminescu? Asupra lui Paulescu mărturisește că nici dumnealui nu e prea lămurit dacă a fost doar “de dreapta” sau chiar “de extremă dreaptă”... Cum d-l Ornea își ocultează criteriile, singurele deducții posibile sînt fie aceea că “extremist” e tot ceea ce nu-i convine dumnealui, fie aceea că “extremist” e tot ceea ce va fi avut contact mai direct cu legionarismul. De ce însă, prin simplul “numitor comun” al

“legionarismului”, am fi obligați să-i judecăm pe un Mircea Eliade, pe un Constantin Noica, pe un Vasile Băncilă sau pe un Petre Țuțea cu aceeași măsură ca pe asasinii lui Iorga?! Pentru că “așa vrea mușchii” d-lui Ornea? Se va zice, poate, că toți aceștia au responsabilitatea morală de a fi girat legionarismul. Dar atunci și d-lui Ornea i s-ar putea imputa, *ex abrupto*, responsabilitatea morală de a fi girat comunismul și de a fi co-responsabil de crimele unor Nicolai sau Drăghici! Să fim serioși! Viciul de principiu al recenziei d-lui Ornea, în ciuda diferențelor de recuzită, este același cu al autoarei de mai înainte: *ideologizarea inchizitorială*. Poziția dumnealui nu este departe de a celor care au reclamat recent, în presa israeliană, pornind iarăși de la cazul Eliade, ca de acum înainte pe cărțile tuturor autorilor “cu trecut fascist”, indiferent de conținut, să fie aplicată o ștampilă stigmatizantă de avertisment! (Nouă nu ne-ar fi dat prin cap să cerem, bunăoară, ca pe cărțile tuturor evreilor “cu trecut comunist” să se pună o ștampilă de avertisment cu stea roșie...) Pe de altă parte, negăsind obiecții majore dincolo de planul ideologic, dar ținând cu tot dinadinsul să-mi facă, măcar de ochii lumii, și reproșuri mai “profesionale”, d-l Ornea (desigur și din pricina unei lecturi prea grăbite, de om foarte ocupat) îmi pune în cârcă afirmații sau confuzii inexistente în cartea mea, cum ar fi aceea că N. Crainic s-ar fi îndepărtat de legionari abia în 1940. (Aici se pare că d-l Ornea însuși a încurcat borcanele, confundând referința mea la îndepărtarea timpurie a lui Crainic de legionarism cu referința mea la îndepărtarea mai târzie a lui Blaga de gândirism.) Singura notă bună pe care mi-o dă d-l Ornea ține, altminteri, tot de idiosincraziile dumnealui: bine am făcut că am pus la îndoială creștinismul eminescian! Și un ultim aspect curios: deși atât de reacționare, de nocive, de primejdioase ideologic, mai bine de jumătate din textele incluse în volum au apărut anterior chiar în... *România literară*, acolo unde “vigilentul” tandem Olivotto-Ornea le dezavuează acum ca pe niște produse exotice inedite, de marginalitate propagandistică!

În fine, în 22, d-l Leon Volovici, abordând cu patos deconspirator și afectare analitică tema așa-zisului “antisemitism postcomunism”, face o teorie *sui generis* a formelor mai noi ale antisemitismului intelectual, care ar fi trecut de la faza “antisemitismului fără evrei” (în România n-au mai rămas decât câteva mii, majoritatea bătrâni și inofensivi) la cea a “antisemitismului fără antisemiți” (în sensul că antisemiții nu se recunosc ei înșiși ca atare). În sprijinul acestei teorii, citează din cartea mea *Spiritul dreptei. Între tradiție și actualitate* (Editura Anastasia, 1997, p. 140): “Putem spune, cu mîna pe inimă, că în România nu există antisemiți”. Atît. În baza unui asemenea citat, cineva s-ar putea îndoii nu doar de onestitatea scrisului meu, dar chiar și de sănătatea mea mintală. Numai că eu acolo făcusem mai întîi o critică amănunțită a

noțiunii de “antisemit”, iar afirmația mea concluzivă se motiva în context: “Există puține cuvinte atât de lipsite de temeii. Căci «a fi antisemit» vrea să zică, literal, «a fi împotriva a tot ceea ce este semit» (...) Dacă ar fi să luăm cuvântul în serios, (...) ar însemna să cuprindem în «potrivnicia» noastră și pe vechii akkadieni sau fenicieni, și marile personaje biblice (vetero-, dar și neo-testamentare), ca și pe toți arabii și evreii contemporani, ba chiar și pe arabii sau evreii creștinați, de vreme ce atributul de «semit» trimite la rasă, iar nu la religie!”. În sensul acesta, “să ni se arate măcar un singur antisemit adevărat! (...) Putem spune, cu mîna pe inimă, că în România nu există antisemiți”. Precizam, altminteri, chiar în continuarea frazei decupate tendențios de d-l Volovici, că există (pot exista) “anumite atitudini - contextuale - *anti-arabe* sau *anti-evreiești...*” (criticate și ele principial, la p. 141). Se poate închipui un exemplu mai flagrant de *decontextualizare*? Refăcînd contextul, cred că îndoiala asupra integrității caracteriale se mută dinspre mine spre d-l Volovici (pe care-l deplîng de a se fi pretat public la o asemenea “mînărie”). Iată, deci, care sînt procedeele subsecvente “metodei” respective (lesne depistabile în majoritatea “luărilor de poziție” ale acestor “noi inchișitori”): *absolutizarea grilei ideologice, confuzia planurilor, insinuarea persiflantă, abuzul terminologic, răstălmăcirea și decontextualizarea*. Într-un cuvînt, o vastă *manipulare mediatică*, a cărei forță nu stă în tăria argumentelor, ci în consensul mistificator, repetat pe mii de voci, inoculînd opiniei publice preconcepții și etichete pretins “obiective”. Rămîne regretabilă atitudinea timorată a intelectualilor avizați și onești, care, chiar sesizînd această stare de lucruri, nu-și asumă deconspirarea ei, de teamă să nu devină la rîndul lor victime ale aceleiași “inchiziții” cvasi-oficializate. Riscăm, pe calea acesta, să ajungem la o nouă formă de “terorism ideologic”, nu impusă cu forța, ci acceptată de bună voie, în numele unei axiologii oportuniste, care nu mai are nimic de-a face nici cu Plato, nici cu adevărul...

Răzvan CODRESCU

* Lipsa de onestitate sau de rigoare intelectuală a recenzentului se vede chiar din titlul care-l sugestionează din capul locului pe cititor la o percepție abuzivă: cum să fie cineva “doctrinar” al unui partid din care nu a făcut parte, care nu mai există ca atare și despre care spune răspicat (nu o dată, ci în repetate rînduri) că nici nu-l mai consideră posibil?!

publicat de Răzvan Codrescu